

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра практики іноземної мови та методики викладання

ДИПЛОМНА РОБОТА
Магістр

Галузь знань _____ 01 Освіта/Педагогіка _____

Спеціальність _____ 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) _____

на тему: Використання технології майндмепінгу для активізації
навчальної діяльності учнів 7-го класу на уроках англійської
МОВИ

ДРСОА.015148.01.10

Виконала: студентка 2-го курсу
група СОАм-19-1

_____

У. А. Савчук

Керівник
канд. пед. наук, доц.

_____

О. В. Мартинюк

До захисту допускаю:
Зав. кафедри практики іноземної мови
та методики викладання
д-р пед. наук, проф.

_____ 2020р.

_____

Н. М. Бідюк

Хмельницький, 2020

АНОТАЦІЯ

Савчук У.А. Використання технології майндмеппінгу для активізації навчальної діяльності учнів 7-го класу на уроках англійської мови. – Дипломна робота магістра.

Дипломна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014 – Середня освіта (Мова і література (англійська)). – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин, кафедра практики іноземної мови та методики викладання, наук. кер.: канд. пед. наук, доц. Мартинюк О. В. – Хмельницький, 2020.

Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок, із них – 63 основного тексту. Робота містить 3 додатки та 88 джерел посилань.

Ключові слова: технологія майндмеппінгу, активізація навчальної діяльності, англійськомовні мовленнєві навички, учні 7-го класу.

Дипломна робота магістра присвячена дослідженню доцільності використання технології майндмеппінгу у процесі навчання англійської мови учнів 7-го класу.

У роботі конкретизовано теоретичні та практичні положення щодо використання технології майндмеппінгу для розвитку навичок англійськомовної мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу; уточнено функції, класифікацію, структуру ментальних карт; теоретично обґрунтовано методику застосування технології майндмеппінгу для розвитку навичок англійськомовної мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу; охарактеризовано вимоги щодо використання технології майндмеппінгу у процесі навчання англійської мови учнів 7-го класу; розроблено та експериментально перевірено ефективність застосування комплексу вправ з використанням ментальних карт для розвитку навичок англійськомовної мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу.

SUMMARY

Savchuk U. A. Using Mind-Mapping Technology for Intensifying the 7th Grade Students' Learning Activities at the English Language Lessons. – Master's thesis.

Thesis for obtaining Master's degree in specialty 014 – Secondary education (Language and Literature (English)). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations, Department of Foreign Language Practice and Teaching Methods, scientific supervisor: Doctor of Philosophy (Pedagogical Sciences), Assoc. Prof. Martynyuk O. V. – Khmelnytskyi, 2020.

The paper consists of 97 pages, the main text comprising 63 pages. The work contains 3 appendices and 88 cited sources.

Keywords: mind-mapping technology, activation of learning process, English language skills, students of the 7th form.

Master's thesis is devoted to the study of the relevancy of the application of the technology of mind-mapping in the process of English language learning in the 7th grade.

In the thesis, the theoretical and practical terms of application of the technology of mind-mapping for the development of English language communicative skills of the 7th grade students have been specified; the functions, classification and the structure of mind maps have been clarified; the system of methods of the application of mind-mapping technology for the development of English language communicative skills of the 7th form students has been theoretically grounded; the conditions under which the technology of mind-mapping can be applied to the process of English language acquisition in the 7th grade have been discussed; the complex of exercises with the application of mind maps for the development of English language communicative skills of the 7th form students has been developed and experimentally proven.

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	5
1 Теоретичні засади використання технології майндмеппінгу у навчанні англійської мови учнів 7-го класу.....	8
1.1 Психологічні особливості засвоєння іноземної мови учнями 7-го класу.....	8
1.2 Сутність технології майндмеппінгу та особливості її використання на уроках англійської мови	16
1.3 Роль технології майндмеппінгу у розвитку навичок різних видів англійської мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу.....	33
2 Дослідження ефективності застосування технології майндмеппінгу для активізації навчальної діяльності учнів 7-го класу на уроках англійської мови.....	41
2.1 Методика формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності за допомогою технології майндмеппінгу.....	41
2.2 Експериментальна перевірка ефективності застосування технології майндмеппінгу для активізації навчальної діяльності учнів 7-го класу на уроках англійської мови	53
Висновки	66
Перелік джерел посилання.....	69
Додаток А Оцінювання рівня сформованості навичок говоріння учнів 7-го класу (за результатами комплексної контрольної роботи)	79
Додаток Б Оцінювання рівня сформованості навичок письма учнів 7-го класу (за результатами комплексної контрольної роботи).....	82
Додаток В Комплекс вправ з використанням ментальних карт для розвитку навичок англійської мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу.....	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Технологічні та економічні зміни у світі зумовлюють стрімкий розвиток педагогіки та методики викладання. Освітній процес загальноосвітньої школи переживає стрімкі зміни. Сьогодні якісна освіта – це розвиток індивідуальності, формування самосвідомості, вміння долати труднощі та відстоювати свою думку, це шлях до інтеграції в сучасне суспільство та успішне майбутнє. Одним з основних елементів якісної освіти є формування комунікативних навичок, що стосується всіх сфер життя кожної особистості, що зумовлює акцент на комунікативному підході у вивченні рідної та іноземних мов.

Сучасні школярі зростають у середовищі, що є технічно насиченим. Тому й у вчителів актуалізується необхідність оволодіння новим високотехнічним інструментарієм, а також такими методами навчання, що більше відповідають психології сучасного підлітка.

Одним з таких методів є технологія майндмепінгу (або технологія «mind map»), що є доступною у використанні та дає змогу вчителю творчо підходити до організації та планування уроків у форматі, який є зручним та ефективним у розв'язанні педагогічних проблем у світлі адаптації до особливостей підліткового віку та покращення результативності у навчанні. Інтелектуальні (ментальні) карти дають змогу систематизувати, узагальнювати та перетворювати великі обсяги інформації, сприяють розвитку логічного мислення та творчої уяви учнів.

Як наслідок, останнім часом науковці та практики в Україні та у світі приділяють активну увагу можливостям застосування технології майндмепінгу у процесі вивчення англійської мови.

Теоретичні засади використання технології майндмепінгу у процесі вивчення іноземних мов досліджують С. Адодо, Р. Акбар, А. Буран, С. Бучацька, Л. Гурєєва, С. Ефендієва, С. Ємельянова, П. Іванов, Г. Кандиба, Л. Клачко, Т. Козицька, Н. Козьміна, І. Коротяєва, Т. Лещенко, О. Лопутько,

І. Радченко, І. Рожено, Н. Терещенко, Ю. Ткаченко, П. Фарранд, А. Філюков та ін.

Практичному застосуванню технології майндмепінгу на уроках англійської мови приділяють увагу А. Абдул Азіз, Т. Баланова, С. Бухарі, Е. Бершадська, Т. Василенко, І. Власюк, В. Воробйова, Н. Гнап, І. Гучок, Р. Карім, О. Котова, Д. Лі, І. Мозаїдіс, Ф. Мурні, Н. Опінальдо, І. Оранська, Н. Приходько, К. Пуа, С. Редікс, Дж. Ремон, Д. Самуді, С. Сідоров, Н. Скоробагатько, Г. Стімі, Ю. Харченко, А. Хейдарі, Ш. Ченг та ін.

Водночас, на сьогоднішній день відсутні системні дослідження використання технології майндмепінгу на різних етапах навчання англійської мови у загальноосвітній школі. Це й зумовило нашу зацікавленість у можливості дослідити особливості застосування технології майндмепінгу у процесі вивчення англійської мови в одному з класів загальноосвітньої школи.

Тема магістерської роботи – «Використання технології майндмепінгу для активізації навчальної діяльності учнів 7-го класу на уроках англійської мови».

Об'єктом дослідження є процес активізації навчальної діяльності учнів 7-го класу.

Предметом дослідження є використання технології майндмепінгу для активізації мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні доцільності використання технології майндмепінгу у процесі вивчення англійської мови та експериментальній перевірці ефективності запропонованої методики застосування технології майндмепінгу для активізації навчальної діяльності учнів 7-го класу на уроках англійської мови.

Для реалізації поставленої мети вирішувались такі завдання:

1. Охарактеризувати психологічні особливості засвоєння іноземної мови учнями 7-го класу.
2. Розкрити сутність технології майндмепінгу та особливості її використання на уроках англійської мови.

3. Обґрунтувати методичні засади використання технології майндмепінгу у процесі навчання англійської мови у 7-му класі з метою формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності

4. Розробити та експериментально перевірити ефективність методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу.

Вирішення поставлених завдань зумовило вибір та використання наступних методів дослідження: теоретичних: аналіз і синтез психолого-педагогічної, лінгвістичної, методичної літератури з теми дослідження, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду; порівняння та теоретичне узагальнення для формулювання висновків; емпіричних: педагогічний експеримент, метод аналізу результатів діяльності учнів, моделювання, опитування; методів кількісної математичної обробки результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці та експериментальній перевірці комплексу вправ з використанням ментальних карт для розвитку навичок англомовної мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів середньої освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на ІХ Міжнародному науково-методологічному інтернет-семінарі «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Київ – Хмельницький, 2020).

Структура роботи. Магістерська дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (загальною кількістю 88 джерел, з них 42 – іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок друкованого тексту, з них основного тексту – 63 сторінок.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПШНГУ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 7-го КЛАСУ

1.1 Психологічні особливості засвоєння іноземної мови учнями 7-го класу

Пошук ефективних способів оволодіння іноземною мовою ґрунтується на вивченні передумов та особливостей, що впливають на цей процес. Процес навчання має бути організований таким чином, щоб спонукати учнів до самостійності та засвоєння нових знань, а також для успішного їх використання на практиці. Найголовнішою передумовою ефективної побудови навчального процесу є знання психологічних особливостей учнів.

За віком, учні 7-го класу – це підлітки, яким виповнилося 12-13 років, що відповідає середньому шкільному віку у традиційній педагогічній класифікації та підлітковому віку у загальноприйнятій психологічній класифікації.

О. та В. Бедлінські визначають такі психологічні особливості підліткового віку, що впливають на пізнавальну діяльність учнів: відбувається перехід до абстрактного і формально-логічного мислення, з'являється здатність оперувати символами, можливість абстрагуватися від конкретного, розвивається система взаємопов'язаних розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, удосконалюється форма суджень, міркувань й умовиводів, активно розвивається теоретичне рефлексивне мислення [7, с. 17].

Дослідники відзначають, що розвиток абстрактного і формально-логічного мислення у підлітковому віці повністю перебудовує усі пізнавальні процеси. Відбувається зміна співвідношень між ними та їхня взаємна інтеграція, що призводить до докорінної зміни механізмів пам'яті, сприймання, почуттів, уваги, уяви. Змінюється смислова структура матеріалу, що запам'ятовується, уявляється, сприймається тощо. Відбувається інтелектуалізація психічних функцій [7, с.18-19].

На цьому етапі відбуваються вікові зміни, які є важливими для правильної оцінки закономірностей розвитку в наступному етапі. В цей період відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості, що виражається у виникненні почуття дорослості. Починає також проявлятися почуття в прагненні до незалежності та самостійності, відстоювання своїх меж. Важливою особливістю в психології підлітків середнього шкільного віку є прагнення до спілкування, яке задовольняється в різних видах діяльності.

У зв'язку зі зростанням свідомості та самосвідомості дітей в ці роки, відбувається істотне розширення сфери усвідомлюваного і поглиблення знань про себе, про людей, про навколишній світ.

Як зазначає В. Жомірук, у підлітковому віці активно відбувається перебудова пам'яті. Починає переважати розвиток логічної пам'яті, яка швидко досягає такого рівня, що учень починає використовувати переважно цей вид пам'яті, а також покращується опосередкована та довільна пам'ять. У зв'язку з цим часте використання логічної пам'яті дещо сповільнює розвиток механічної пам'яті, яка є також важливою під час постійного активного навчання [23, с. 85-86].

Водночас у цей період зростає навантаження на пам'ять. З'являється багато нових навчальних предметів, збільшується обсяг інформації, яку учень повинен запам'ятовувати, в том числі і механічно. Через це у підлітків часто виникають проблеми з пам'яттю, вони скаржаться на погане запам'ятовування навчального матеріалу. На фоні цього у підлітків з'являється інтерес до способів покращення запам'ятовування [23, с. 86].

У семикласників активно формуються такі комунікативні здібності, як вміння вступати в контакт з незнайомими людьми, знаходити з ними спільну мову та досягати поставлених цілей. Відбувається активний процес закладення необхідних навичок і вмінь для вдосконалення професійних здібностей в майбутньому.

Однією з характерних особливостей підліткового віку, на яку вказує Н. Токарева, є готовність та здатність до освоєння та покращення різних видів

завдань, як в теоретичному, так і в практичному плані. Важливо зазначити, що на цьому етапі навчання вперше повністю розкривається схильність до експериментування. В цьому віці спостерігається підвищена інтелектуальна активність, яка є стимулом не тільки вікової природної допитливості, а й бажанням поділитися з оточуючими своєю творчою натурою та заручитись високою оцінкою з їхнього боку [44, с. 52].

На цьому етапі в учнів відбувається розвиток комунікативних навичок, відбувається формування та вдосконалення способів формулювання думки, розвивається індивідуальний стиль мовлення. Загалом відбуваються якісні зміни в комунікативній діяльності, які однозначно позитивно впливають на формування іншомовних навичок і вмінь [44, с. 124].

Найбільш цікавими для учнів на цьому етапі навчання є завдання, які потрібно виконувати самостійно, де можна проявити свою творчість та характер, де потрібно вміти поєднувати матеріали в залежності від потреб мовленнєвої ситуації. Використовуються прийоми навчання, що допомагають активізувати розумово-мовленнєву діяльність учнів та вміння активно виконувати завдання.

Відповідно до висунутої у 1991 році Н. Хоувом та В. Штраусом теорії поколінь [30], діти, що народилися у період між 1997 та 2010 роками, належать до покоління Z (або, як їх ще називають, покоління центеніалів, або зумерів).

Психологічні особливості, типові для представників того чи іншого покоління в цілому, накладаються на загальні психофізіологічні особливості того чи іншого вікового етапу та можуть послаблювати чи посилювати їх. За твердженням О. Пестерової, підлітковий вік є тим віком, коли типові риси того чи іншого покоління проявляються максимально яскраво [39]. Тож, розглянемо, якими рисами дослідники наділяють сучасних семикласників та як вони впливають на їх навчання та засвоєння інформації.

А. Аношкова, Л. Коростіль, Ю. Пачос, О. Пестерова виділяють такі психологічні особливості представників даного покоління:

- Рання інтегрованість у цифрове середовище, нероздільність реального та віртуального світів. Навчання та розвиток дітей покоління Z від народження відбуваються під впливом інтернету та технічних засобів – мобільних телефонів, телевізора, віртуальних асистентів. Зумери – це перше цифрове покоління, яке, за образним висловом О. Пестерової, «народилося зі смартфонами в руках» [39].

- Мультизадачність та швидке переключення між задачами. Центеніали живуть в умовах постійного оновлення та багатоканальності інформації. Тому для них є природним постійно переключатися з задачі на задачу. За спостереженнями психологів, кожний восьмий підліток одночасно може здійснювати пошук потрібної інформації у інтернеті, переглядати відеоролик на Ютубі та спілкуватися з однолітками [30].

- Низький рівень концентрації уваги, так зване «кліпове мислення». Ця особливість являє собою зворотній бік мультизадачності представників покоління Z. За дослідницькими даними, представники цього покоління в середньому спроможні фокусувати увагу на певному предметі чи завданні лише протягом 8 секунд, кожному десятому учню, що належить до цього покоління, лікарі ставлять діагноз синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю [30]. Як наслідок, ці підлітки часто виявляються неспроможними переварити великі обсяги лінійно поданої інформації.

- Швидкість та нестандартність мислення. Ця риса, однак, теж має свій зворотний бік: таким підліткам дуже швидко все набридає, вони швидко роблять висновки і у випадку, якщо дорослі намагаються довго теоретично міркувати, «розжовувати» те чи інше питання, швидко втрачають інтерес, відволікаються, перебивають, вступають у дискусію, щоб перевести тему.

- Підвищена потреба у вмотивованості та зацікавленості. Дослідники стверджують, що покоління Z мислить більш глобально та відкрито, вони запрограмовані на саморозвиток та самодостатність. Їх успішність та продуктивна робота у класі цілком залежать від вмотивованості та зацікавленості. Учитель має обов'язково пояснювати учням покоління Z, на

розвиток яких саме навичок орієнтований той чи інший вид діяльності на уроці і як саме їх можна буде застосувати у майбутньому.

- Нетерплячість та зосередження на короткострокових цілях. Зумери прагнуть в усьому отримати негайних результатів і з легкістю відмовляються від виконання завдань, якщо ті забирають надто багато, на їх думку, часу і не дозволять швидко побачити бодай проміжний результат [2, с. 65].

- Фрагментарність образного мислення. Зумери неспроможні сприймати складні образи, вони надають перевагу інформації, поданій у вигляді простих зображень, коротких повідомлень, статусів [30].

- Надання переваги груповій взаємодії. Сучасні підлітки не випускають з рук мобільні телефони і весь час користуються соціальними мережами. Це означає, що їм легше працювати в групах. Вони вміють швидко поширювати інформацію серед товаришів, беруть приклад зі знаменитостей та переймаються думкою однолітків. Враховуючи такі особливості, робота в групах допоможе зберегти здорову атмосферу у класі, а вмотивовані лідери зможуть вплинути на позитивну роботу всієї групи [2, с. 67].

Школа повинна відповідати викликам суспільства, готуючи учнів до професійної діяльності та життя у певному середовищі. Професор Дж. Аун відмічає такі важливі для сучасної дитини уміння, що допоможуть їй адаптуватися до життя у суспільстві: знання точних наук, програмування, базових принципів інженерії, вміння працювати з алгоритмами, критичне мислення, творчість [39].

Російський психолог Л. Петрановська вказує на «чотири К», чотири ключові компетенції, які знадобляться у дорослому житті сучасним дітям та підліткам: Комунікація, Кооперація, Креативність та Критичне мислення [39]. На формуванні саме цих компетенцій і має в першу чергу зосередити увагу сучасна школа.

Представників покоління Z необхідно вчити мислити системно, адже їх мозок повинен навчитися адаптуватися до великих обсягів інформації та її

постійних змін та навчитися швидко засвоювати та обробляти нову інформацію.

Оскільки для представників покоління Z більш прийнятним є навчання у соціальному середовищі, у роботі з ними необхідно частіше застосовувати технології, що засновані на соціальних інструментах та колаборації – наприклад, роботу над груповими проєктами. Зумери люблять спілкуватися і, незважаючи на їхню зануреність у віртуальний світ, багато часу витрачають на соціальну взаємодію – хоч і в незвичному для дорослих онлайн-форматі.

Іншою важливою передумовою успішності навчання представників покоління Z є гейміфікація. Сучасні підлітки витрачають до 52 % денного часу на онлайн-ігри [30], формат гри є природним для них, крім того, він створює дух суперництва та зацікавлює учнів у навчанні.

Інтерес та можливість швидкого досягнення результату в цілому є основою мотивації зумерів. Відсутність нудьги та наявність захоплюючих завдань – важлива складова комфортного стану цих підлітків. Будь-яке складне завдання краще розбити на низку дрібних, що покажуть проміжний результат.

Слід пам'ятати, що стандартні методи навчання далеко не завжди є ефективними при навчанні дітей-центеніалів не лише через їхні особисті уподобання, а й через певні фізіологічні характеристики зумерів. Зважаючи на те, що центеніали часто виявляються фізично неспроможними працювати з великими обсягами інформації, поданої лінійно, у роботі з ними особливого значення набувають різноманітні прийоми візуалізації та структуризації інформації: використання малюнків, схем, іконок та ін.

Американський експерт у сфері освіти Дж. Коатс дає такі поради сучасним вчителям щодо стилю роботи з дітьми-зумерами:

- добре структурувати навчальний матеріал,
- забезпечувати постійний зворотний зв'язок між вчителем та учнями,
- робити навчальний матеріал яскравим та візуальним,
- максимально скорочувати та візуалізовувати навчальні блоки,

- подавати матеріал в оптимістичному тоні,
- ставити перед учнями реальні й зрозумілі цілі,
- ефективно використовувати час,
- не перезавантажувати учнів інформацією,
- надавати перевагу усному спілкуванню [30].

Вітчизняний педагог-практик С. Попова доповнює ці рекомендації такими порадами:

- пропонувати учням самостійно оформлювати або заповнювати абстрактні схеми, що виділятимуть ключові моменти уроку,
- надавати учням алгоритм вмотивованих кроків для досягнення конкретної мети,
- пропонувати рекомендації або список корисних порад щодо оптимізації роботи, економії часу, усунення помилок тощо,
- повідомляти критерії оцінки різних завдань [30].

Навчальні успіхи підлітків багато в чому залежать від заохочення, похвали вчителя чи їх відсутності, емоційної сторони навчання, інтересу. Якщо вчитель не стимулює самостійність та ініціативу в учнів, а лише наставляє та контролює результати їх навчальної діяльності, то учні втрачають інтерес до навчання. Тому на уроках варто приділяти значну увагу цікавим формам вивчення матеріалу, ігровим моментам, інтерактивним методам роботи. У школярів увиразнюються індивідуальні особливості, пов'язані з розвитком самостійного мислення, інтелектуальної активності, творчого підходу до вирішення завдань.

Отже, розглянуті нами психологічні особливості підліткового віку як такого, з одного боку, та особливості сучасних підлітків, що зумовлені їхньою приналежністю до покоління Z, з іншого, дозволяють нам зробити певні узагальнення щодо психологічного портрету сучасного семикласника, що впливають на характер пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання.

Для учнів підліткового віку в цілому характерні зростання самосвідомості, що спричиняє активну рефлексію власної навчальної

діяльності, інтерес до способів покращення сприйняття та запам'ятовування інформації, готовність та здатність до засвоєння і вправлення різноманітних видів навчальних завдань, схильність до експериментування, вдосконалення способів формулювання думки; активне формування комунікативних здібностей; бажання поділитися з оточуючими результатами власної творчої діяльності. Розвиток пізнавальної сфери підлітків характеризується переходом до абстрактного і формально-логічного мислення, формуванням здатності оперувати символами, абстрагуватись від конкретного, теоретичного рефлексивного мислення.

Крім вищеназваних рис, притаманних підліткам в цілому, підлітки, що належать до покоління Z, мають такі специфічні особистісні риси: інтегрованість у цифрове середовище, потреба у швидкому переключенні між задачами, низький рівень концентрації уваги, кліпове мислення, швидка втомлюваність, неспроможність сприймати великі обсяги лінійної інформації, зосередження на короткострокових цілях та невеликих за обсягом завданнях, орієнтація на фрагментарний візуальний контент.

Задача педагога полягає в тому, щоб складне і незрозуміле зробити простим і ясным, громіздке – компактним, тривале – лаконічним, розподілене і розосереджене – концентрованим, фрагментарне – цільним.

Вчителям слід дотримуватись таких рекомендацій у роботі з сучасними семикласниками: подавати інформацію невеликими блоками, добре його структурувати, робити акцент на схематичному представленні матеріалу та його візуалізації, гейміфікації, допомагати учнями засвоювати прості та ефективні алгоритми обробки інформації, стимулювати креативність, комунікацію, кооперацію між учнями та сприяти формуванню у них критичного мислення.

Вчителю потрібно пам'ятати, що стандартні методи навчання часто є неефективними у роботі з представниками покоління Z. Тому варто більше уваги приділяти нетрадиційним, інноваційним методам та прийомам навчання. Одним з таких методів, що, на нашу думку, дозволяє дотриматися у роботі

перелічених вище рекомендацій, є технологія майндмепінгу, яку ми детально розглянемо у наступному параграфі.

1.2 Сутність технології майндмепінгу та особливості її використання на уроках англійської мови

Останнім часом в українській педагогіці відбувається переоцінка ефективності засобів навчального впливу на учнів. Використання репродуктивних методів стає все менш і менш актуальним. На зміну цим методам приходять, такі які дають змогу активізувати діяльність учнів, включити їх у самостійне надбання знань.

Актуальною проблемою сучасної дидактики є невідповідність зростаючого об'єму навчальної інформації кількості навчального часу. Сучасна система освіти орієнтує вчителя на застосування різноманітних технологій, що оптимізують, інтенсифікують навчальний процес. Оскільки шлях збільшення навчального часу вичерпаний, то необхідно інтенсифікувати процес навчання, підвищити насиченість занять. Досягти цього можливо, зокрема, внаслідок використання графічної наочності та сучасних засобів її розробки і представлення.

В такій науці як нейрофізіологія були проведені дослідження, завдяки яким вдалось зробити важливе відкриття, що стосується головного мозку людини, а саме наявність функціональної асиметрії півкуль головного мозку, яку не можна не враховувати під час процесу навчання. Було доведено, що різні півкулі головного мозку відповідають за різні функції [22].

Основними особливостями роботи правої півкулі є те, що вона відповідає за цілісне сприйняття, сприйняття просторових форм та образне мислення. У більшості людей в роботу включається спершу права півкуля при опрацюванні нової інформації. Щодо лівої півкулі головного мозку людини, то варто вказати, що вона відповідає за логіку, мову, роботу зі знаками. Відповідно ліва півкуля включається в роботу пізніше. Саме тому посилення наочно-образної складової матеріалу є доцільним для успішного засвоєння

знань. Інформацію, що була почута чи записана, людський мозок зберігає не настільки довго. До прикладу, якщо інформація була записана у звичайному вигляді (лінійно чи стовпчиком), мозок просто заносить цю інформацію в пам'ять. Проте, якщо ці дані пов'язані з якимось асоціативним рядом, то мозку набагато легше справлятися з великим блоком інформації [22].

У зв'язку з модернізацією освіти останніми роками та збільшенням обсягу навчального матеріалу опрацьовувати та запам'ятовувати нові знання учням стає все важче. З'являється потреба у використанні методу «згортання» великого обсягу інформації до основних понять. Це може стати заміною звичайним конспектам, а також мотиватором для більш інтенсивного навчання.

Беручи до уваги психофізіологічні особливості школярів, зокрема те, що в них переважає наочно-образний тип сприйняття інформації та мислення, актуальним, на нашу думку, є використання техніки майндмеппінгу в навчальному процесу.

За визначенням творця техніки Т. Бьюзена, майндмеппінг (mind-mapping англ.) – це техніка зручного запису та систематизації інформації у вигляді схеми, що візуалізує певну інформацію при її обробці людиною за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації [14 с. 21].

Кінцевий продукт такої систематизації має назву mind map (звідси й назва техніки) та являє собою схему / діаграму (карту), на якій зображені завдання, ідеї, слова або ж інші поняття, що зв'язані гілками, які відходять від центрального поняття або ідеї. Як приклад оригінальних ментальних карт (створених на папері) можна розглянути карту на граматичну тему «Future», взяту з мережі інтернет (рисунок 1.2.1).

В українській мові на даний момент відсутній сталий термін на позначення цього явища. Українські дослідники використовують такі переклади терміну mind map, як інтелектуальна карта, ментальна карта, карта пам'яті, карта розуму, карта уявлень, карта знань, діаграма зв'язків, схема мислення, інтелект-карта. Останнє ускладнює аналіз досліджень цього явища

у працях українських науковців, і залишається лише сподіватися, що у подальшому спільнота українських науковців та практиків дійде згоди щодо того, який саме термін використовувати.

Рисунок 1.2.1 – Приклад ментальної карти, створеної на папері

Ми у дослідженні далі будемо використовувати терміни «майндмеппінг» на позначення процесу створення схеми-візуалізації та «інтелектуальна карта» на позначення готового продукту як такі, що є дещо більш поширеними, у порівнянні з іншими варіантами.

А. Метів'єр наголошує на необхідності відрізнити інтелектуальні карти від інших шляхів візуалізації інформації, зокрема:

- від концептуальних карт – оскільки останні зв'язують між собою різноманітні ідеї та концепти, натомість інтелектуальна карта завжди репрезентує один центральний концепт;
- від графічного моделювання даних, що демонструє зв'язки та вузли перетину між певними сутностями;
- від павукоподібної діаграми, яка, хоч і має в центрі також один ключовий концепт, але будується за принципом ієрархії, а не включення.

Головною ж відмінністю усіх перелічених способів графічного зображення від інтелектуальних карт, на якій наголошує дослідник, є те, що, на відміну від останніх, вони не імітують природний хід думок людини [74].

У основу техніки майндмепінгу покладено принцип «радіального мислення», що належить до асоціативних розумових процесів. По суті, людина від народження оперує у свідомості своєрідними інтелект-картами, будуючи знання про навколишній світ навколо центрів – радіантів у вигляді нескінчених і густо переплєтених асоціативних гілок, які згодом стають тим, що у зрілому віці ми називаємо багажем знань.

Практика застосування радіальних зображень є доволі давньою і відома ще з III ст. н.е. Її застосовували Леонардо да Вінчі та Ісаак Ньютон. У 60-х рр. XX ст. науковці А. Коллінз та Р. Квілліан використовували інтелектуальні карти для створення семантичних лексичних полів. [74].

У відомому нам вигляді техніка майндмепінгу є розробкою англійського психолога Тоні Б'юзена. Дізнавшись про те, що людський мозок використовується лише на 5%, Т. Б'юзен вирішив «змусити свій мозок працювати» більш ефективно, що й призвело до розробки нової техніки структурування та запам'ятовування інформації.

Після публікації у 1974 році його книги «Працюй головою» [14] популярність інтелектуальних карт почала зростати. Технологія майндмепінгу почала стрімко розвиватись, доводячи свою актуальність для вирішення найрізноманітніших завдань. За допомогою інтелектуальних карт можна візуалізувати, створювати, класифікувати і структурувати ідеї та наочно демонструвати великі обсяги інформації та складні концепції.

Т. Б'юзен зазначав, що традиційно великий обсяг інформації подається у вигляді букв та цифр, що є зручним для сприйняття лівою півкулею головного мозку людини (прикладом лінійного представлення інформації є офісні додатки - Microsoft Word, Outlook, Excel, які використовують більшість офісних працівників), але не правою.

Для того ж, щоб активізувати діяльність правої півкулі, необхідно застосовувати нелінійний шлях подачі матеріалу у вигляді схеми з застосуванням геометричних фігур, кольору тощо: «Кожен біт інформації, що надходить в мозок, кожне відчуття, спогад або думка, може бути представлена у вигляді центрального сферичного об'єкта, від якого розходяться десятки, сотні, тисячі та мільйони променів. Кожен промінь є асоціацією, і кожна асоціація, в свою чергу, має у своєму розпорядженні практично нескінченну безліч зв'язків з іншими асоціаціями. І це те, що ми називаємо пам'яттю, тобто базою даних або архівом. У результаті використання цієї багатоканальної системи обробки та зберігання інформації мозок у будь-який момент часу має інформаційні карти, складності яких позаздрили б кращі картографи всіх часів, якби вони мали змогу ці карти побачити» [13, с. 48].

Т. Б'юзен розробив закони, що стосуються оформлення, змісту та структури карт та впливають на їх ефективність.

Розробка карти починається з зображення так званого «ключа». Ключі є основними елементами карти, також їх ще називають тригерами. Це можуть бути і малюнки, і слова, що символізують конкретний спогад. В свою чергу це сприяє виникненню нових ідей і думок, що зрештою дає можливість повніше використовувати можливості розуму. Тригери радіально розходяться від основної ідеї за допомогою гілок, що їх з'єднують. Можемо провести паралель з поведінкою нейронів під час процесу розвитку думки, коли відбувається активація зв'язків між ними (Рисунок 1.2.2).

До законів змісту та оформлення відноситься використання тригерів (центрального образу), графічних образів, більше трьох кольорів для головного (центрального) образу, випуклих і різного розміру букв, а також регулювати розміщення та відстань елементів на карті. Слід звертати увагу на товщину ліній та масштаб графіків. При розробці карти увага має приділятися використанню стрілок, в разі необхідності можна зобразити зв'язок елементів на карті, вдаватись до асоціювання. Важливим є чіткість вираження думок та вироблення власного стилю.

Закони структури включають в себе дотримання ієрархії думок та використання послідовності у нумерації при викладенні думок. Створювати невеликі карти варто на папері формату А4, для створення більших карт використовується формат А3.

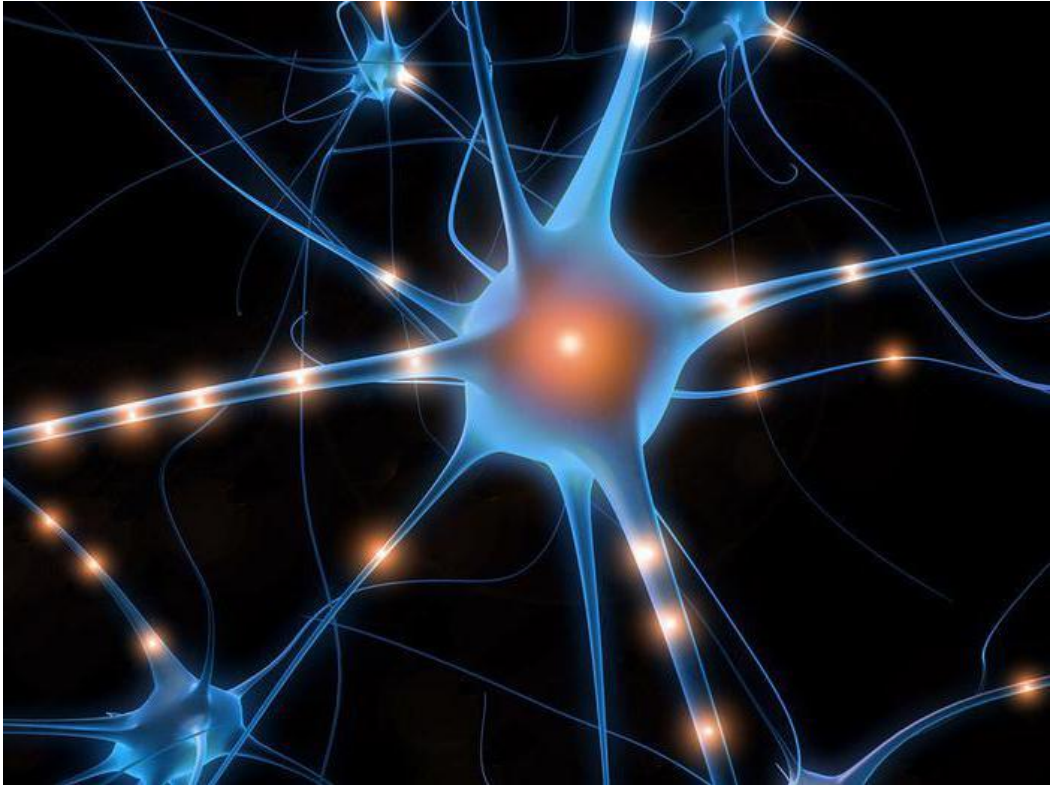

Рисунок 1.2.2 – Вигляд нейрона головного мозку людини

Правила побудови ментальних карт пов'язані з логікою відображення у ній етапів радіантного мислення:

1) зародження ідеї (реалізується у таких прийомах роботи, як виокремлення об'єкту дослідження, що поміщається у центрі інтелектуальної карти у вигляді геометричної фігури або конкретного зображення);

2) встановлення та аналіз системи зв'язків (що реалізується у прийомах класифікації, порівняння, визначення причинно-наслідкових зв'язків між описуваними предметами чи явищами за допомогою використання великої кількості графічних об'єктів, ключових слів, багатокольорової гами, стрілок, кодів, скорочень тощо для активізації емоційно-чуттєвого сприйняття);

3) продукування дочірніх ідей (реалізується у прийомах узагальнення та систематизації).

Правила побудови ментальних карт пов'язані з логікою відображення у ній етапів радіантного мислення:

1) зародження ідеї (реалізується у таких прийомах роботи, як виокремлення об'єкту дослідження, що поміщається у центрі інтелектуальної карти у вигляді геометричної фігури або конкретного зображення);

2) встановлення та аналіз системи зв'язків (що реалізується у прийомах класифікації, порівняння, визначення причинно-наслідкових зв'язків між описуваними предметами чи явищами за допомогою використання великої кількості графічних об'єктів, ключових слів, багатой кольорової гами, стрілок, кодів, скорочень тощо для активізації емоційно-чуттєвого сприйняття);

3) продукування дочірніх ідей (реалізується у прийомах узагальнення та систематизації).

Після завершення роботи над створення карти, обов'язково потрібно оцінити та проаналізувати загальний вигляд роботи. Якщо якась гілка на карті буде виглядати некрасиво, варто допрацювати карту. Важливо, щоб ментальна карта не була перевантажена [13, с. 224-225].

На основі даних законів Т. Б'юзен розробив практичні рекомендації для укладання інтелектуальних карт:

1) Завжди потрібно починати створювати карту з центру аркуша, де буде розміщуватися основний образ, ціль створення цієї карти, від якої і відходять всі асоціації у вигляді гілок (променів).

2) Читається і малюється карта за годинниковою стрілкою, розпочинаючи зверху – за принципом роботи годинника.

3) При створенні карт варто використовувати різні кольори. Для сприйняття кольору потрібно значно менше часу, ніж для опрацювання текстового матеріалу. Також варто врахувати, що різні кольори мають різне емоційне забарвлення та сприймаються по-різному.

4) Не варто боятися вдаватися до експериментів, адже кожна людина по своєму будує ментальні карти. Людина – це індивідуальність, і щораз використовуючи нові образи чи кольори, можна досягти кращих результатів.

5) Якщо є вибір щодо способу створення карти, то однозначно потрібно вибирати створення карти за допомогою малюнка. Кожен з дитинства вмів малювати прості об'єкти, і намальована інформація сприймається швидше.

6) В карті завжди повинні бути ключові слова, що допомагають пригадувати необхідне.

7) Поняття завжди мають бути зв'язаними між собою, що допомагає структурувати інформацію і створювати цілісні образи. Використання 7-9 відгалужень від центрального об'єкта дозволяє навіть втомленій людині легко сприймати інформацію з ментальної карти [15, с. 68-69].

Щоб карта надовго відклалася у довгостроковій пам'яті, її, на думку Т. Б'юза, потрібно повторювати. Оптимальними інтервалами для повторення матеріалу при цьому є:

- через 10 хвилин – повторення протягом 10 хвилин,
- через добу – повторення протягом 2-4 хвилин,
- через тиждень – повторення протягом 2 хвилин,
- через місяць – повторення протягом 2 хвилин,
- через 3 місяці – повторення протягом 2 хвилин,
- через пів року – повторення протягом 2 хвилин,
- через рік – повторення протягом 2 хвилин [15, с. 128].

У порівнянні з іншими методами запам'ятовування (такими, як лінійні нотатки, флеш-картки та ін.), інтелектуальні карти мають ряд переваг, а саме:

- радіальна структура інтелектуальної карти безпосередньо відповідає тому, яким саме чином наш мозок зберігає та відтворює інформацію;
- інтелектуальна карта відтворює ієрархію та взаємозв'язки між окремими ідеями і дозволяє більш широко охопити те чи інше питання;
- інтелектуальна карта застосовує ментальні тригери (такі як малюнки, кольори, зв'язки), що полегшує мозку запам'ятовування інформації [78].

М. Пінола, аналізуючи переваги інтелектуальних карт, у порівнянні з лінійним занотовуванням, зазначає, що поєднання слів з малюнками та образами, яке використовується у інтелектуальних картах, покращує запам'ятовування інформації у шість разів. [78].

Т. Б'юзену належить і перша класифікація інтелектуальних карт. Дослідник класифікує ментальні карти наступним чином:

- стандартні карти (standard maps) – використовуються для запису та засвоєння ідей і розкриття власної думки;
- карти-блискавки, або швидкісні карти (speed maps) – стимулюють та активізують розумові процеси;
- майстер-карти (master maps) – великі за об'ємом карти, де розкривається інформація до цілої газулі (карти з матеріалом з одного розділу чи одного семестру);
- мега-карти (mega maps) – карти, що пов'язані між собою [52, с. 131-132].

Подальші дослідження інтелектуальних карт спричинили розробку інших класифікацій.

Н. Гнап пропонує таку класифікацію інтелектуальних карт залежно від задачі, для якої вони використовуються на уроці:

- карта пам'яті – являє собою інтелект-карту, що містить систему ієрархії ключових слів і систему символізації, що є відображенням процесу мислення (або його частини): «мозковий штурм» – угруповання – класифікація – аналіз – розстановка пріоритетів – лінійна послідовність та застосовується для розвитку творчих здібностей, генерування нових ідей, написання виступів, творів, збору та систематизації інформації;
- карта тексту – містить систему вибору ключових слів, систему ієрархії та взаємозв'язку ключових слів, систему спрямованої уяви, систему мнемотехніки та систему символізації та дозволяє побачити структуру тексту і перебудувати її в строгій логічній послідовності, запам'ятати текст з 100% точністю і згадати його в потрібний момент по зоровому ключу;

- карта правила – містить систему ієрархії та взаємозв'язку ключових слів, систему спрямованого уяви, систему мнемотехніки і систему символізації, відображає процес мислення: угруповання - класифікація - поетапне подання - символізація - приклади застосування - застосування на практиці та прискорює процес запам'ятовування правил та формування навичок їх практичного застосування;

- карта підручника – складається поетапно і дозволяє зрозуміти та на 100% запам'ятати весь підручник чи книгу;

- мнемонічна карта – застосовується для запам'ятовування великого обсягу точної інформації, тобто різних списків, таблиць, складних текстів і віршів, наприклад, списку неправильних дієслів англійської мови, будується на основі універсальної техніки запам'ятовування точної інформації, містить систему спрямованої уяви, систему мнемотехніки й систему символізації;

- конспект-карта - містить систему вибору ключових слів, систему ієрархії та взаємозв'язку ключових слів, систему символізації, потужно розвиває аналітичне мислення, дозволяє глибше зрозуміти та побачити структуру виступу або лекції, а потім перебудувати її в строгій логічній послідовності, внести потрібні зміни й доповнення;

- питання-карта – застосовується при проведенні інтерв'ю або інших заходів, де важливі не самі питання, а їх послідовність, покращує процес комунікації та дозволяє прийняти зважені рішення [27].

Сьогодні інтелектуальні карти також поділяють на:

- індивідуальні та колективні,
- створені на папері та за допомогою онлайн-сервісів.

В останні роки активно розвиваються інформаційно-комунікаційні технології. Наслідком цього стало створення низки онлайн-ресурсів для створення інтелектуальних карт: MindMeister, Bubbl.us, Mindomo, MindManager, XMind, Scapple, IMindMap, NovaMind, Mindly, Ayoa, Mindmap, Creately, TheBrain, Goggle, Drakonhub, Vengage, Padlet, SmartDraw, Stormboard та ін. Ці ресурси є зручними у використанні, їх можна використовувати як в

аудиторній, так і у самостійній роботі у процесі навчання англійської мови. Розглянемо детальніше деякі з них.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує сервіс Mindomo, оскільки до створених за його допомогою карт можна, окрім тексту додавати зображення, відео, аудіо файли та гіперпосилання. Є можливість користуватись готовими шаблонами. Це дає змогу працювати з цим сервісом не тільки вчителю, але й і учневі. Створену ментальну карту можна зберегти на різні носії, надіслати на поштову скриньку, а також роздрукувати (Рисунок 1.2.3).

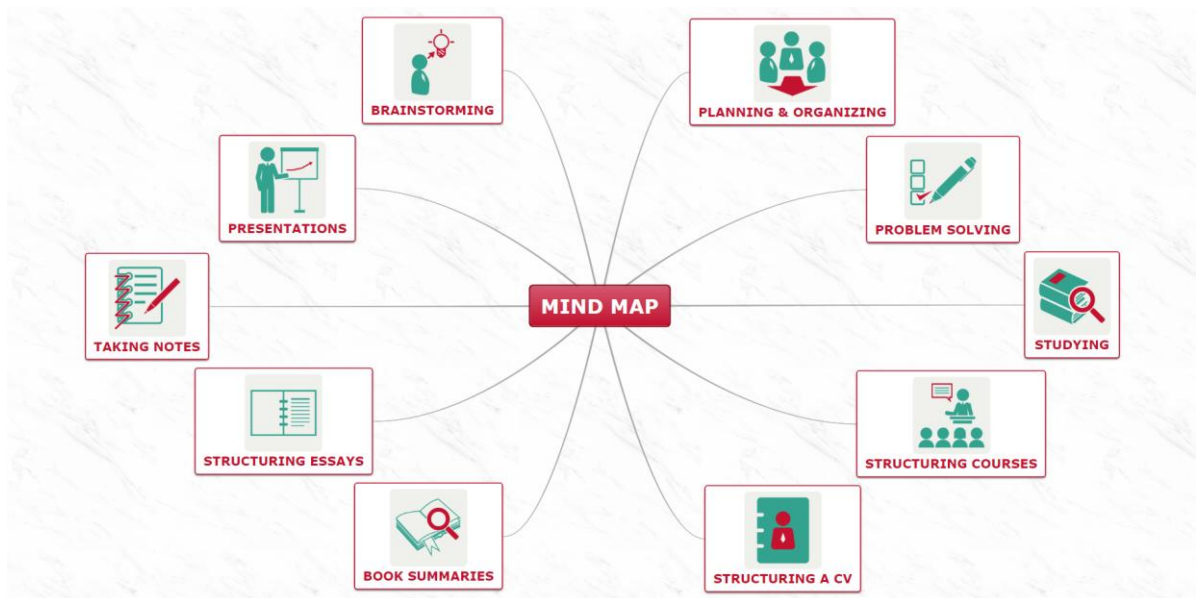

Рисунок 1.2.3 – Зразок ментальної карти, створений в сервісі Mindomo

Не менш цікавим є ресурс IMindMap. Цей ресурс має яскраву мультиплікацію, що робить його вдалим вибором при роботі зі школярами. Крім того, інтелектуальні карти, що створюються за його допомогою, за виглядом найбільш наближені до намальованих від руки. При розробці програмного продукту автори ретельно дотримувались рекомендацій творця метода Т. Б'юзена. Сервіс є доволі зручним у використанні, пропонуючи при цьому велику кількість різноманітних функцій.

Ще один ресурс, навмисно створений для навчальних цілей, на який ми хочемо звернути увагу, – це NovaMind. Цей сервіс має дещо більше ступенів свободи у створенні шаблонів для інтелектуальних карт, в порівнянні з IMindMap, а також дозволяє додавати свої графічні зображення та тексти до карти. Робота урізноманітнюється шляхом таких функцій, як Suggesterator (яка пропонує нові ідеї щодо того, що ще можна додати до інтелектуальної карти, зважаючи на те, що на ній вже розміщено) та BranchStorm, яка дозволяє швидко генерувати нові ідеї.

Для групової роботи більше підійдуть такі онлайн-ресурси зі створення інтелектуальних карт, як Ауоа та MindMeiser.

Ауоа, крім функції створення інтелектуальних карт, містить інструмент для створення та поширення завдань, а також чат, у якому учасники проєкту можуть спілкуватися між собою. Цей ресурс є хорошою допомогою у організації цікавого та змістовного дистанційного навчання. Певним недоліком цього ресурсу можна вважати відсутність безкоштовної версії продукту.

На відміну від Ауоа, MindMeiser має безкоштовний план для використання у некомерційних цілях. Приваблива графіка, великий вибір інструментів, можливість створювати різноманітні спільні проєкти стануть у нагоді вчителю англійської мови, що хоче урізноманітнити навчальний процес. Додаток має зручний інтерфейс і весь необхідний набір функцій, що дозволяє зрозуміти всю простоту і зручність технології інтелект карт. Справа з'являється невелике меню з кнопками перемикання, де міняється режим оформлення.

Coggle є безкоштовним онлайн додатком, що підтримує спільну роботу над проєктами. У цій програмі ви можете розробляти зручні красиві ментальні карти. Інтерфейс програми простий, та має безліч функцій, які дозволяють створювати інтелект карти. Програма підтримує використання зображень, індивідуальні схеми кольорів і можливість перегляду історії документа. Зберігання історії змін дозволяє вам повернутися до попередніх версій

створеної карти, якщо в поточній версії ви зайшли в глухий кут. Mind map, створені в програмі Coggle, можуть експортуватися в форматі *.png або *.pdf.

На сьогодні інтелектуальні карти мають широке коло застосування, що виходить за межі простого запам'ятовування. Задачі, у процесі яких задіюють інтелектуальні карти, включають:

- мозковий штурм,
- збір інформації з різних джерел,
- обмірковування складних проблем,
- презентація інформації,
- навчання.

А. Метів'єр у праці під заголовком «Що таке майндмеппінг? Короткий путівник з використання цього потужного інструменту» наводить дані низки експериментальних досліджень, що засвідчують високу ефективність застосування інтелектуальних карт у навчанні. Зокрема, в опитуванні, проведеному у 2005 р. Г. Ганінгемом, 80 % опитаних студентів засвідчили, що застосування майндмеппінгу допомогло їм краще розуміти складні наукові концепти [74].

Що ж робить цю техніку такою дієвою? Використання технології майндмеппінгу в навчанні має низку переваг. Організація навчання з використанням інтелектуальних карт завдяки структуруванню допомагає учням опрацювати та узагальнити нову інформацію. Це сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Р. Бранднер розглядає такі варіанти застосування інтелектуальних карт у процесі навчання:

- використання інтелектуальних карт для мозкового штурму (при цьому сам процес малювання може стимулювати появу нових ідей – адже наш мозок не любить незавершені дії);

- занотовування за допомогою інтелектуальних карт замість бездумного конспектування;

- використання інтелектуальних карт для пригадування і повторення вивченого;
- застосування інтелектуальних карт для полегшення розуміння прочитаного і роботи зі складними текстами;
- групові проєкти зі створення інтелектуальних карт;
- створення інтелектуальної карти для презентації на занятті;
- застосування інтелектуальної карти у процесі генерування ідей для творчого письма;
- використання інтелектуальних карт у процесі вивчення нових граматичних правил та опанування структурою мови [55].

О. Котова визначає такі сфери застосування інтелектуальних карт на уроках англійської мови:

- на уроці (пояснення нового матеріалу, обговорення, проведення опитування, постановка проблемного питання, закріплення вивченого матеріалу тощо);
- під час підготовки домашнього (самостійного) завдання, або в групі або індивідуально;
- при завданнях, пов'язаних з організацією проєктної або дослідницької діяльності учнів;
- для підготовки до олімпіад, конкурсів, брейн-рингів тощо;
- під час дистанційного навчання;
- створення інтелектуальних карт на уроках є чудовим методом узагальнення знань [29, с. 30].

Інтелектуальні карти ефективні не лише при запам'ятовуванні, а й при пригадуванні інформації. Відтворення у пам'яті окресів та структури інтелектуальної карти нашоухує на пригадування закодованого у карті змісту.

Принцип побудови інтелект-карт корисно використовувати на уроках узагальнення. Узагальнення даних на тему відображається на одному

зображенні, вся інформація з навчальної теми трансформується в асоціативні зв'язки навчальних понять [20].

У низці досліджень була підтверджена ефективність використання інтелектуальних карт при вивченні іноземних мов [6; 41; 48; 59; 63; 71; 81; 83; 88].

Шкільний курс англійської мови вміщує велику кількість навчального матеріалу та передбачає запам'ятовування значних обсягів лексичного матеріалу. Безперечна користь методики майндмеппінгу полягає в тому, що вона допомагає структурувати і детально розібрати будь-яку інформацію, ідею і завдання.

Переваги використання ментальних карт на уроках англійської мови:

- розвиває навички самоконтролю і самоосвіти в учнів;
- відбувається активізація пізнавальної діяльності та підвищення якійсної успішності учнів;
- підвищує рівень комфорту навчання;
- сприяє активності та ініціативності учнів на уроках;
- сприяє формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності;
- формує і зміцнює нові відносини між учнями і вчителем.

Використання інтелектуальних карт на уроках англійської мови дозволяє створити мотивацію для вивчення англійської мови; організовувати діяльність на уроці у групах або індивідуально; конструювати навчальний зміст враховуючи вікові та психологічні особливості учнів; здійснювати диференційований підхід до учнів; організовувати проєктну та самостійну діяльність учнів; навчити учнів користуватись довідниками, словниками та іншими джерелами з метою пошуку необхідної інформації або ж розшифрування словникових значень; розвивати інтелектуальні та творчі здібності учнів, пам'ять, мислення та розвивати інтуїтивні здібності.

Під час створення інтелектуальної карти активізуються різноманітні можливості нашого мислення. При складанні ключових слів і гілок ми

використовуємо ієрархії. Для картинок ми використовуємо асоціативне мислення та візуалізації. Загалом активно використовується просторово-образне мислення. Завдяки цьому всьому відбувається активізація пам'яті, що дає змогу запам'ятовувати важливі аспекти та саму структуру даних. В поєднанні з абстрактно-логічним мисленням, що належить до лівої півкулі мозку, сприйняття навчального матеріалу відбувається ефективніше, учні краще розуміють необхідне та швидше запам'ятовують. Використання технології майндмеппінгу – це правильне рішення для ефективної класифікації навчальних понять, лексичних одиниць, граматичних конструкцій.

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності доцільно пропонувати учням самостійно складати певні частини інтелектуальної карти, які стосуються вивченого теоретичного матеріалу. Така практика розвиває в учнів пам'ять, стійкість уваги, викликає зацікавленість. Після складання ментальних карт учні мають коментувати свої дії, намагатись за допомогою карти розкрити сутність матеріалу теми.

Складання інтелектуальних карт вимагає від учнів власних досліджень лексичного матеріалу і сприяє проникненню в суть того або іншого мовного явища. У цьому випадку, застосування інтелект-карт дозволяє перенести акцент із домінуючої ролі вчителя при традиційному підході до організації навчального процесу на активну діяльність учнів. Крім зазначених переваг, такий процес організації формування й удосконалення лексичних навичок сприяє формуванню вміння творчо мислити, замість пасивного сприйняття суми знань, що надаються вчителем [28].

Корисною є діяльність складання інтелектуальної карти у парі або групі. Це задовольняє ту особливість учнів, коли пізнавальний інтерес до навчання спрямований на процес, а не на його зміст.

Перелічимо деякі прийоми роботи з інтелектуальними картами на уроках англійської мови:

- вчитель наперед продумає логіку карти (колір, напрям, кількість гілок та ін.);

- вчитель викладає перед учнем заготовлений шаблон карти без картинок з підписами, або навпаки;
- вчитель проводить урок, пояснюючи тему, учень слідкує за поясненням по карті та заповнює пропуски.

Методи роботи з інтелектуальними картами є різноманітними і включають:

- використання інтелектуальної карти як роздаткового матеріалу, призначеного для заповнення учнями;
- детальний аналіз готової інтелектуальної карти;
- заповнення інтелектуальної карти разом з учнями під час вивчення нового навчального матеріалу;
- групове створення інтелектуальної карти;
- індивідуальне самостійне створення інтелектуальної карти учнями;
- роздавання копії інтелектуальної карти, що містять лише її основу або частковий матеріал, для заповнення учнями;
- використання готової карти з помилками з метою виправлення учнями цих помилок.

Розглянуті нами особливості застосування інтелектуальних карт у процесі навчання дає змогу визначити певні закономірності: укладання та «прочитання» інтелектуальних карт має чіткий та непорушний алгоритм; впровадження інтелектуальних карт у процес навчання на всіх етапах відбувається за допомогою низки прийомів, що мають певну цілеспрямованість та послідовність; інтелектуальні карти можуть утворюватися фізичними засобами (олівцями, ручками тощо на папері) та онлайн за допомогою інтернет-технологій.

Ці закономірності узгоджуються з розумінням структури педагогічної технології проф. В. Беспальком: «...структура педагогічної технології утворюється трьома елементами: дидактичним процесом, організаційними формами навчання та засобами навчання» [9, с. 75]. Тож, систематичне використання інтелектуальних карт на різних етапах навчання можна

розглядати як технологію, що має власні принципи організації, правила застосування, методи та прийоми, а також шляхи прогнозування навчального результату.

Таким чином, використання майндмепінгу у процесі викладання іноземної мови є дає змогу розвивати творчі та інтелектуальні здібності учнів, розвиває всі види пам'яті, інтелект та просторове мислення, а також зацікавлює і мотивує учнів до вивчення іноземної мови.

Застосування ментальних карт у навчальному процесі дає низку можливостей та переваг: можливість застосування на всіх етапах уроку; унаочнення навчального матеріалу, що робить його більш цікавим, пізнавальним, органічнішим, енергоефективнішим, компактнішим та здатним змінюватися за потребою; сприяння кращому засвоєнню навчального матеріалу; розвиток комунікативних навичок, креативного мислення; тренування пам'яті та логіки. Дана технологія дозволяє концентрувати увагу на конкретних тематичних блоках, значно покращує запам'ятовування нового лексичного матеріалу, робить вивчення нового матеріалу цікавим та різноманітним, впливає на покращення усіх видів пам'яті (короткочасної, довготривалої, зорової тощо), формує організаційні вміння, а також розвиває комунікативну компетентність у процесі навчальної діяльності.

Систематичне використання інтелектуальних карт на різних етапах навчання можна розглядати як окрему педагогічну технологію.

1.3 Роль технології майндмепінгу у розвитку навичок різних видів англомовної мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу

Впровадження нетрадиційних методик при вивченні англійської мови характеризується не тільки новизною і теоретичною значимістю одержаних результатів, а й ступенем їх впливу на ефективність вирішення конкретних комунікативних завдань.

Державний стандарт оволодіння іноземною мовою передбачає освоєння учнями основ іншомовного спілкування. Учні загальноосвітньої школи

повинні володіти такими навичками, як: вміння спілкуватися з носіями мови, можливість обговорювати стандартні ситуації, також читати та розуміти нескладні тексти і мати навички письма в обмеженому обсязі.

Навчальний процес у середній загальноосвітній школі з іноземної мови ділиться на три ступені: початковий (1-4-ті класи), середній (5-9-ті класи) та старший ступінь (10-11-ті класи).

Розглянемо особливості засвоєння іноземної мови на середньому ступені навчання. Цей ступінь є завершальним етапом у створенні бази з володіння іншомовним матеріалом на рівні мовлення (говоріння, аудіювання, читання, письмо) та мови (володіння лексикою та граматикую англійської мови.)

При вивченні іноземної мови значна увага приділяється читанню. Читання – це мовленнєва діяльність, яка спрямована на зорове сприйняття та розуміння писемного мовлення і характеризується вмінням учнів читати мовчки тексти, які збільшуються в обсязі та кількості, та вмінням їх аналізувати. Одночасно зі сприйняттям прочитаного відбувається процес його аналізу та усвідомлення. При опрацюванні іншомовних текстів передбачається розуміння та володіння набором фонетичних, граматичних та лексичних інформативних ознак, що роблять процес сприйняття та осмислення прочитаного якісним.

К. Бір зауважує, що інтелектуальні карти забезпечують механізм навчання, за якого учні відкривають для себе такі зв'язки у тексті, які проходили повз їхню увагу під час лінійного сприйняття інформації. Процес створення інтелектуальної карти дозволяє їм переказати прочитане на свій лад, що сприяє глибшому розумінню тексту [50].

Розвиток навичок читання шляхом застосування інтелектуальних карт досліджують К. Бір, Р. Бранднер, Т. Ліу, С. Редікс, П. Сіріфаніч та ін.

Р. Бранднер пропонує такі прийоми використання інтелектуальних карт під час опрацювання складних для розуміння текстів:

- розбити текст на менші, більш придатні для розуміння уривки та представити їх графічно на карті;

- позначити на карті ключові концепти та ідеї тексту;
- скласти карту незнайомих слів та виразів;
- узагальнити сюжет або зобразити систему персонажів та зв'язків між ними [55].

На жаль, сьогодні можливості використання інтелектуальних карт з метою розвитку навичок аудіювання недостатньо досліджені та погано представлені у працях наукового та практичного змісту. Нашу увагу привернула стаття М. Костер та співавторів, у якій аналізуються результати дослідження ефекту застосування технології майндмепінгу для покращення сприйняття прослуханого. В результаті проведеного експерименту дослідники дійшли висновку, що застосування інтелектуальних карт як графічних опор у процесі слухання покращує сприйняття повідомлення. Було виявлено, що на до текстовому етапі запропонована дітям схема допомагала їм інтегрувати нові знання, пов'язані зі змістом прослуханого, у вже наявні знання, таким чином сприяючи успішній обробці нової інформації. Інтелектуальна карта допомагає сприймати матеріал у структурованому та систематизованому вигляді, що сприяє його кращому розумінню на слух [70].

Цей висновок учених, на нашу думку, є дуже оптимістичним, адже дозволяє рухатися далі у вивченні можливостей застосування інтелектуальних карт для розвитку навичок аудіювання у дітей та підлітків.

Значним є потенціал використання інтелектуальних карт для розвитку навичок говоріння. Оволодіння основами іншомовного мовлення передбачає досягнення учнями комунікативної компетенції, яка дозволить їм на практиці застосовувати англійську мову у природних умовах спілкування. Прагнення до комунікативної компетенції передбачає не лише оволодіння відповідною іншомовною технікою, а й засвоєння великих масивів позамовної інформації, яка необхідна для адекватного спілкування та взаємопорозуміння. Говоріння іноземною мовою представляє суттєві труднощі для учнів, тому, на думку методистів, варто здійснювати його на уроках англійської мови за допомогою візуальних опор [17].

Такими опорами можуть виступати інтелектуальні карти. Інтелектуальні карти дозволяють уникнути або скоротити до мінімуму використання на уроці рідної мови, розвивають в учнів самостійність висловлювання іноземною мовою. Підказка у вигляді символів чи знаків допомагає учням керувати висловлюванням, будувати монологічне мовлення плавно, без підглядання у записи чи текст підручника та без підказок вчителя.

Метою навчання писемного мовлення в іноземній мові є формування в учнів комунікативної компетенції, що включає знання письмових знаків, правопису слів, лексики та граматики, вміння писати різні типи письмових робіт, способами висловлювати думки в письмовому вигляді. Основним напрямком роботи з навчання іншомовного письма і писемного мовлення є успішне формування письмової комунікативної іншомовної компетенції.

Дослідженню розвитку навичок письма за допомогою інтелектуальних карт присвячена низка досліджень сучасних зарубіжних науковців: К. Бір, С. Бухарі, Р. Каріма, Е. Мозаїдіс та ін.

С. Бухарі наголошує на важливості підбору релевантних технік навчання англomовного письма, що дозволяють учням зрозуміти особливості процесу письма, а не просто наділять їх знаннями певних правил побудови письмового тексту та навичками застосування тих чи інших лексичних чи граматичних конструкцій. Навчання письму іноземною мовою, на думку дослідника, є складнішим у порівнянні з рідною мовою. Процес письма є циклічним за своєю природою та може бути поділений на дії, що передують написанню тексту, та власне створення письмового повідомлення. На початковій стадії важлива роль відводиться процесу генерування ідей та перевірки їх на відповідність темі повідомлення. Саме на цьому етапі доречним є застосування вчителем та учнями інтелектуальних карт. Останні дають змогу згенерувати ідеї для писемного повідомлення та відібрати ті, які найкраще розкриватимуть задану тему, а також визначити їхню послідовність [58, с. 58-59].

Р. Карім пропонує використовувати на процесі генерування ідей для створення письмового повідомлення техніку мозкового штурму у поєднанні з одночасним створенням інтелектуальної карти. Лінійний пошук тем та аргументів для письмової роботи, за спостереженням дослідника, є неефективним та важким навіть для дорослих. Тим більше такий спосіб організації письма є неефективним у роботі з дітьми та підлітками. У процесі мозкового штурму учні записують ключові слова та ідеї у довільному розташуванні на променях інтелектуальної карти та у тій послідовності, у якій ідеї виникають. Це полегшує учням процес генерування ідей [67].

Сучасна методика навчання іноземної мови суттєву увагу приділяє пошуку оптимальних шляхів опанування іншомовною лексикою. Як відомо, лексика це те, на чому формується знання іноземної мови. На відмінну від граматики, яка не виходить за певні межі і завжди узагальнює, лексика виражає індивідуальність у висловлюваннях.

Знання тематичної лексики, багатий активний та пасивний лексичний запас є важливою передумовою успішного володіння усіма видами мовленнєвої діяльності. Опитування, проведене серед учнів Е. Мозаїдіс, показало, що 9 з 14 учнів вважають недостатнє володіння вокабуляром головною проблемою, що спричиняє труднощі у письмі [76].

Водночас, учні часто відмічають, що їм важко запам'ятовувати нові слова або ж правильно вводити їх у контекст. За традиційного підходу до навчання оволодіння вокабуляром являють собою тривалий та кропіткий процес, що вимагає значних витрат сил і часу. Навіть у тих класах, де вчителі приділяють багато уваги вивченню нової лексики, результати часто виявляються невтішними: учні швидко забувають нові слова, не застосовують їх у мовленні [51, с. 69; 57].

Лексичні знання передбачають відображення у свідомості учня результату пізнання лексичної системи іншомовного мовлення у вигляді поняття про цю систему і правил користування нею. До таких лексичних знань відносять знання:

- усної та письмової форм слова;
- їх семантики (денотативного і конотативного значень);
- відносної цінності слова або його здатності мати антоніми, синоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість;
- синтаксичної й лексичної сполучальної цінності слова;
- правил словотвору (складання слів, конверсії тощо);
- основних понять, пов'язаних зі структурою слова;
- схожості та/або розбіжності у лексичних системах рідної та іноземної мов [32, с. 115].

З метою розширення словникового запасу пропонуються різні методики групування лексичних одиниць: за тематичними та лексико-семантичними групами, асоціативно-семантичними полями. При цьому застосовуються різні елементи графіки для ефективного запам'ятовування і встановлення асоціативних зв'язків.

Переваги використання інтелектуальних карт у вивченні лексики полягають у можливості представлення лексики як складної системи з логічними зв'язками між словами. Дослідження ефективності запам'ятовування лексики вказують на чинник, що часто виявляється недооціненим у процесі навчання лексики: крім роботи з окремою лексичною одиницею (виписування її значення, заучування, введення у речення) не менш важливим є врахування зв'язків між словами та аналіз їх релевантності у більше, ніж одному контексті [76]. Саме це і покликані робити інтелектуальні карти. Працюючи над створенням інтелектуальної карти, учні досліджують, яким чином можуть бути згруповані слова, формують зв'язки між лексичними одиницями та візуалізують лексичну одиницю за допомогою референтного символу.

Інтелектуальні карти можна використовувати для введення нової лексики, її закріплення та контролю її засвоєння.

Е. Мозаїдіс пропонує використовувати інтелектуальні карти при вивченні тематичного вокабуляра шляхом роботи у малих групах від руки та за допомогою сервісу Google [76].

М. Бетанкур вказує ще на один вид труднощів, з якими зіштовхуються учні у процесі оволодіння лексиною іноземної мови, а саме, створення зв'язків між словом та контекстами, у яких воно може використовуватися. Дослідниця пропонує для подолання цієї проблеми в оволодінні іншомовним вокабуляром створювати інтелектуальні карти слова, на яких на променах позначаються варіанти його застосування у різних контекстах [51, с. 70].

На середньому етапі навчання іншомовному мовленню при вивченні граматики увага приділяється створенню динамічного стереотипу в аналогічних ситуаціях мовлення. Перевага віддається умовно-комунікативним, рецептивно-репродуктивним вправам на трансформацію або підстановку в зразок мовлення, постановку запитань, розширення, завершення, породження зразка мовлення на рівні фрази.

Успішне формування в учнів англійської граматичної компетенції, необхідної для вирішення комунікативних завдань, може бути забезпечено завдяки системі вправ, що повинні відповідати вимогам вмотивованості, комунікативності, взаємопов'язаності навчання усіх видів мовленнєвої діяльності, раціонального використання опор, автентичності навчального матеріалу тощо [32, с. 138].

У рамках формування граматичної компетенції, на думку Б. Салюка, варто використовувати засоби візуалізації даних – інфографіку і інтелектуальні карти, які уможливають презентацію і пояснення мовного явища у доступній учням візуальній формі. Перевага цих засобів наочності у поясненні граматичних явищ, на думку дослідника, полягає у тому, що з їх допомогою презентується будь-яке граматичне правило або конструкція, при цьому всі винятки, особливі випадки, а також приклади можна виділити окремо і зробити на них акцент. Крім того, вони зручні у використанні, показують зв'язки між явищами, розвивають логіку мислення, сприяють

кращому запам'ятовуванню інформації, об'єднують велику кількість даних, розвивають креативність і мислення [40].

Таким чином, інтелектуальні карти мають великий потенціал для формування навичок усіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності: читання (для підготовки до читання у формі антиципації змісту, аналізу системи персонажів, охоплення змісту прочитаного, запису основних ідей тексту, роботи з лексикою, представленою у тексті та ін.); аудіювання (на до текстовому етапі для актуалізації опорної лексики, антиципації змісту повідомлення, для охоплення змісту прослуханого, для підготовки до переказу прослуханого повідомлення та ін.), говоріння (для запису ідей для виступу у процесі мозкового штурму, для збирання інформації для презентації, у ролі вербальної та невербальної опори у процесі монологічного та діалогічного мовлення та ін.), письма (для запису ідей для написання письмової роботи, планування письмового повідомлення, мозкового штурму, тощо).

У процесі розвитку мовного компонента іншомовної комунікативної компетенції майндмеппінг є ефективним для розширення лексичного запасу (для актуалізації опорних знань, систематизації, запам'ятовування, повторення лексичного матеріалу) та засвоєння граматичних конструкцій (для систематизації, запам'ятовування та повторення граматичного матеріалу).

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПІНГУ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1 Методика формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності за допомогою технології майндмеппінгу

Системне включення технології майндмеппінгу у різні етапи навчального процесу створює можливості для розробки комплексної методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності за допомогою технології майндмеппінгу.

У своєму дослідженні ми розуміємо методику навчання як сукупність взаємопов'язаних елементів (мета, зміст, методи, засоби та організаційні форми), необхідних для здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу.

В основу розробленої методики нами були покладені такі загальнодидактичні та методичні принципи: систематичності, послідовності, руху від простого до складного, доступності, активності, наочності.

Принцип систематичності у відношенні до застосування технології майндмеппінгу на уроках англійської мови у 7-му класі полягає у тому, що досягнення стійких позитивних результатів у оволодінні навичками іншомовної мовленнєвої діяльності можливе за умови систематичного (а не епізодичного) включення у навчальний процес різноманітних прийомів, що гуртуються на застосуванні інтелектуальних карт. Ми пропонуємо застосовувати інтелектуальні карти у тому чи іншому вигляді на кожному уроці англійської мови у 7-му класі чи принаймні на більшості уроків протягом усього навчального року. При цьому слід урізноманітнювати завдання, вводити інтелектуальні карти на різних етапах уроку, щоб не викликати в учнів відчуття пересичення.

Принцип послідовності передбачає наявність логічно зв'язаної послідовності у викладі навчального матеріалу, а також введення нових

порцій знань з опорою на добре засвоєні попередні знання. У своїй методиці ми забезпечували реалізацію даного принципу шляхом поступового ознайомлення учнів з правилами організації, «читання», створення, оцінювання інтелектуальних карт. Так, учням спочатку пропонувався теоретичний блок, що пояснював, як «працюють» інтелектуальні карти, для чого вони призначені. Наступний блок був присвячений правилам роботи з готовою картою. Далі учням пояснювалося, як будувати власну інтелектуальну карту. Ще далі – як зробити створення карти більш ефективним. Нарешті, на останньому уроці з циклу, учням пропонувався алгоритм оцінки чужих та власних інтелектуальних карт.

Принцип руху від простого до складного полягав у поступовому ускладненні завдань з використанням інтелектуальних карт від завдань на відтворення до продукування власних карт. Організація роботи учнів зі створення інтелектуальних карт відбувається поетапно. Для початку необхідно навчити школярів вміти здійснювати глибокий та правильний аналіз вже виготовленого еталона карти. Далі потрібно розпочати розвиток вмінь створювати карти індивідуально. Найкращим способом досягнення цієї мети буде складання разом з усім класом колективної ментальної карти. Клас при цьому ділиться на групи, кожна з яких створює власну інтелектуальну карту, а потім презентує її. Обов'язковим при цьому є обговорення результатів роботи в класі. Завершальним етапом є індивідуальна робота над створенням карти вдома. З метою реалізації даного принципу нами були розроблені такі типи завдань від простіших до складніших:

- ознайомитися зі зразком інтелектуальної карти, навчитися її «читати» та використовувати для актуалізації опорних знань, вивчення та пригадування навчального матеріалу;
- доповнити частково створену інтелектуальну карту власними ідеями;

- згрупувати та структурувати запропонований для вивчення лексичний чи граматичний інвентар, ідеї прочитаного чи прослуханого тексту за допомогою технології майндмепінгу;
- розробити власну інтелектуальну карту з метою генерування ідей;
- розробити власну інтелектуальну карту з метою систематизації та узагальнення вивченого за темою.

Принцип доступності певною мірою перетинається з принципами систематичності та послідовності, хоча має свої відмінні риси. У нашій методиці реалізація даного принципу передбачала відбір такого лексичного та граматичного матеріалу, а також підбір текстів для читання і аудіювання, завдань для розвитку навичок письма, які є доступними для розуміння учнями 7-го класу. Стосовно побудови інтелектуальних карт, цей принцип передбачає, що сама карта не повинна мати надто складну структуру, оскільки в учнів 7-го класу ще недостатньо розвинені навички узагальнення та систематизації, вміння розуміти складні графічні об'єкти, їхнє образне мислення є фрагментарним. Тому у створенні карт ми застосовували прості графічні об'єкти, намагалися не перенавантажувати карти кольорами, додатковою інформацією. Сама карта повинна містити не більше 7 відгалужень від ключового поняття, інакше учні починають плутатися у зображенні.

Принцип активності передбачає активне залучення усіх учнів у навчальну діяльність на уроці. В ідеалі весь час уроку має бути заповнений навчальною діяльністю учнів. Водночас при застосуванні традиційних методів навчання більшість сучасних семикласників залишаються не задіяними у навчанні, оскільки матеріал є для них нецікавим або важким для сприйняття, вони не можуть включитися назад у роботу, якщо щось відволікло їхню увагу (що трапляється доволі часто, зважаючи на низький рівень концентрації уваги та схильність до частих переключень уваги у зумерів).

Створення інтелектуальних карт паралельно з читанням чи аудіюванням допомагає учням зосередитися на завданні, використовувати переключення уваги на користь, у навчальних цілях. Цей принцип також реалізовується у провадженні в роботу на уроках англійської мови різних видів роботи – індивідуальної та групової. Так, прикладом групової роботи з використанням інтелектуальних карт може бути змагання зі створення інтелектуальної карти у командах на швидкість, або ж створення карти ідей у командах під час підготовки до диспуту.

Реалізація принципу наочності полягає у тому, що учням пропонуються зразки інтелектуальних карт. Крім того, самі інтелектуальні карти є чудовим засобом наочності у роботі з семикласниками на уроках англійської мови.

Ю. Бабанський виокремлює три великі групи методів навчання, в основу яких покладено:

- а) стимулювання і мотивацію навчально-пізнавальної діяльності;
- б) організацію та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
- в) контроль і самоконтроль навчально-пізнавальної діяльності [4, с.12].

Відповідно, методику навчання як сукупність методів можна розглядати у єдності трьох компонентів: мотиваційного, змістовно-процесуального та контрольньо-результативного. Розглянемо, яким чином вони були реалізовані у розробленій нами методиці.

Мотиваційний компонент методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності за допомогою технології майндмеппінгу забезпечує усвідомлення учасниками навчального процесу (вчителем та учнями) мети навчання, а також формує позитивне ставлення учнів до навчально-пізнавальної діяльності. Він поєднує у собі освітню, практичну, виховну та розвивальну цілі навчання іноземної мови.

Для того, щоб активно залучатися до роботи з використанням інтелектуальних карт, учні повинні розуміти, яким чином це допоможе їм

покращити навчальні результати, полегшити запам'ятовування великих обсягів навчального матеріалу.

Реалізація мотиваційного компонента методики полягала в ознайомленні учнів з технологією майндмепінгу як зручним та цікавим нетрадиційним способом запам'ятовування та структурування навчального матеріалу, впровадженні гейміфікації та застосування інформаційних технологій у процес створення інтелектуальних карт, а також у рефлексії власних навчальних результатів та їх покращення шляхом використання у навчанні іноземної мови інтелектуальних карт.

Змістовно-процесуальний компонент навчальної методики визначається змістом, визначеним навчальною програмою для певної теми, системи уроків та містить поняття, моделі та алгоритми, що дозволяють учням використовувати інтелектуальні карти для структурування та запам'ятовування навчального матеріалу. Сюди також входять методи та прийоми роботи, що застосовуються на різних етапах вивчення навчального матеріалу та для формування різноманітних навчальних навичок, передбачених програмою.

Як вже було доведено у параграфі 1.2, техніка майндмепінгу може бути вдало застосована на різних етапах вивчення матеріалу.

Майндмепінг допомагає швидко запам'ятовувати і осмислювати інформацію, тому успішно застосовується на етапі вивчення нового іншомовного матеріалу. Презентаційні матеріали у вигляді ментальних карт не тільки демонструються, але і створюються (або наповнюються) разом з учнями безпосередньо в ході занять.

На етапі закріплення матеріалу використання ментальних карт допомагає закріпити формування нових понять, явищ, подій.

Ефективним є використання майндмепінгу і на етапі контролю. Ментальна карта, як письмова відповідь на контрольне або екзаменаційне запитання, демонструє повну картину знань учня, що дозволяє викладачу виставити об'єктивну оцінку. Кожна ментальна карта учня має бути оцінена

вчителем. Тому доцільно ознайомити учнів з вимогами до оформлення робіт та критеріями оцінювання.

Принцип побудови інтелект-карт корисно використовувати на уроках-підбиття підсумків з будь-якого предмету. Узагальнення даних за темою відображається на одному зображенні, вся інформація з навчальної теми трансформується в асоціативні зв'язки навчальних понять.

Розглянемо, яким чином у нашій методиці ми активізуємо розвиток навичок різних видів мовленнєвої діяльності.

Під час роботи над формуванням навичок рецептивних видів мовленнєвої діяльності – читання та аудіювання, інтелектуальні карти служать у першу чергу у якості схематичних опор, що допомагають краще сприймати та усвідомлювати сприйняту інформацію.

У процесі читання чи після нього інтелектуальні карти можна використовувати для створення системи персонажів та їх характеристики, аналізу стосунків між ними; для візуалізації основних ідей чи тем, що представлені у тексті

Інтелектуальні карти корисні при презентації чи аналізі творів, призначених для домашнього чи індивідуального читання, коли прочитане потрібно презентувати на уроці через певний проміжок часу, а не безпосередньо після читання. У такому випадку інтелектуальна карта допомагає учневі більш ефективно та детально пригадати прочитане. Також у цьому випадку інтелектуальна карта може використовуватися вчителем як окремий вид контролю прочитаного.

При роботі з текстовим матеріалом, за допомогою інтелектуальних карт можна складати плани текстів та поезій, що потрібно вивчити. Вже в момент роботи з картами і текстом відбувається перший етап запам'ятовування необхідного. В завершенні досить буде лише переглянути матеріали з карти, як знання того чи іншого тексту швидко активізуються.

Однією зі складових володіння мовленнєвою компетентністю в аудіюванні є вилучення та запам'ятовування інформації з метою її подальшого

використання. Інтелектуальні карти є гарним засобом занотовування ідей під час слухання. Вони дозволяють цілісно охопити зміст почутого, визначити ключові моменти та встановити між ними логічні зв'язки.

Використання інтелектуальних карт для навчання аудіювання може мати місце на різних етапах прослуховування повідомлення. На до текстовому етапі представлена готова схема допомагає введенню у контекст повідомлення. Одним з прийомів роботи, що може при цьому використовуватися, є використання частково розробленої інтелектуальної карти для передбачення того, про що йтиметься в аудіо- чи відеоповідомленні. Це допомагає розвинути творчу уяву учнів, персоналізувати досвід підготовки до слухання, знайти теми для подальшого обговорення, активізувати необхідний вокабуляр.

Інший варіант до текстової підготовки у процесі аудіювання більшою мірою зосереджений на передбаченні лексичних одиниць, які можуть зустрічатися у тексті. Учням пропонується інтелектуальна карта, на якій вказані теми, що будуть обговорюватися в аудіюванні, і ставиться завдання доповнити схему словами, пов'язаними з кожною темою, які, можуть бути використані у тексті (як варіант, учитель пропонує учням готовий список слів, які вони мають розподілити за темами).

У процесі безпосереднього прослуховування тексту інтелектуальна карта може використовуватися як опора, яка допомагає краще розуміти почуте. Ускладнений варіант використання інтелектуальної карти у процесі слухання може полягати у необхідності відмітити ті ідеї, які зустрічаються у прослуханому тексті, або ж викреслити ті складові схеми, про які не йдеться у прослуханому тексті.

Після прослуховування інтелектуальні карти використовують як засіб контролю розуміння почутого, опору для переказу, або ж у процесі обговорення змісту прослуханого повідомлення. Цікавий різновид таких завдань – коли учні, працюючи у парах, ознайомлюються лише з частиною інформації кожен, а потім у процесі спілкування мають таким чином

доповнити відомості, які вони почули, щоб у результаті отримати дві однакові інтелектуальні карти.

Володіння іншомовним мовленням передбачає вміння здійснювати спілкування у монологічній та діалогічній формі.

При підготовці учнів до усного монологічного мовлення інтелектуальна карта виступає у вигляді вербальної опори. Це призводить до кращого знання ключових понять та запам'ятовування тематичного лексичного матеріалу та сприяє організації змісту вивченої теми, допомагає у визначенні та розумінні структури теми, що вивчається. Інтелектуальна карта також допомагає легко створювати асоціації, генерувати нові ідеї. Цінність інтелектуальної карти як опори полягає ще й у тому, що вона не містить готових речень, отже, мовець, повинен сам відтворити їх безпосередньо під час мовлення, що робить процес мовлення більш живим, природним та спонтанним.

У процесі представлення інформації (наприклад, під час виступу), інтелектуальна карта виступає способом візуалізації інформації, що дозволяє не лише мовцю легше будувати повідомлення, а й слухачам краще орієнтувати у почутому та запам'ятовувати його.

Досить ефективним використання інтелектуальних карт є у дебатах, дискусіях. У цих випадках інтелектуальна карта виступає опорою для генерування ідей під час мозкового штурму. Виготовляються ментальні карти для кожної зі сторін спору. Вони допомагають об'єктивно і ефективно досліджувати розбіжності. В результаті створюється третя інтелектуальна карта, на якій будуть показані спільні висновки, рішення, результати роботи і досягнуті компроміси в обговореній проблемі.

Прийомам, що знаходяться на перетині читання та говоріння, є створення карти-опори для переказу тексту. Структура таких карт не сильно відрізняється від попередніх. В центрі пишеться назва тексту, або основна думка. Променями зображуються цитати або словосполучення. Обов'язково потрібно дотримуватись певної послідовності, щоб зберегти правильне

значення змісту тексту. Для цього використовуються позначення стрілками або лініями.

Для розвитку писемного мовлення учнів інтелектуальні карти використовуються на підготовчому етапі як опорна схема з ідеями для листа, письмового твору чи переказу.

Згідно з дійсною навчальною програмою з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів [34], вивчення навчальних тем відбувається з опорою на мовний (лексичний та граматичний інвентар). Ми врахували це під час розробки нашої методики, включивши у неї прийоми роботи, спрямовані на засвоєння передбаченого програмою лексичного та граматичного матеріалу.

При використанні інтелектуальних карт у процесі роботи з лексичним матеріалом на уроках англійської мови слід пам'ятати про механізми, за допомогою яких інтелектуальні карти допомагають учням засвоювати нові слова і пригадувати вже відомі.

По-перше, учень самостійно знаходить або згадує слово, це своєю чергою активізує процеси пам'яті та мислення.

По-друге, уявляючи кожне слово у вигляді картинки або малюнка, семикласники застосовують досить багато складних навичок, що є характерними для обох півкуль головного мозку. Образи та фантазія – це функції правої півкулі, а самі слова – лівої. Використання образів та картинок спрощує полегшує процес перекладу, розуміння і засвоєння значення слова.

По-третє, будь-яка річ, яка уявляється кольоровою, набагато легше запам'ятовується і згадується, ніж прості і нудні речі. Саме це і є основою ефективності техніки майндмеппінгу.

У роботі з учнями 7-го класу можливо використовувати такі підвиди інтелектуальних карт для розвитку лексичних навичок:

1. Ментальні карти по одній лексичній темі. Ці карти мають вигляд діаграм з великою кількістю променів. Перед вчителем, або учнями стоїть задача зібрати всю лексику з однієї теми та поділити по групах (якщо це буде

доречно), зобразити зв'язки графічно. Досить результативно при цьому вписувати не лише певне слово з теми, а й словосполучення чи навіть речення, в якому вжито це слово, аби відразу мати можливість побачити приклад вживання цього слова. Під кожним таким словом і прикладом його вживання олівцем чи ручкою можна зазначити переклад. У випадку, якщо така карта створюється учнями вдома, можна вдатись до креативу та деталізації, а саме, замість перекладу слів можна малювати або наклеювати картинки, використовувати значки, які відповідають значенню слова.

2. Міні-карти для наочного зображення (до прикладу, зображення значень фразового дієслова). Такі карти можна швидко намалювати, тому вони чудово підходять для роботи на уроці. В центрі карти пишеться дієслово, а променями від нього будуть приклади його вживання, вказується також нове значення, яке набуло це дієслово. Доречно писати слова англійською мовою одним кольором, а українською іншим. Це дасть можливість фокусуватись на конкретній мові за необхідності.

Контроль рівня засвоєння лексичного матеріалу також є важливим елементом підготовки учнів до іншомовного спілкування. Прикладом завдання, що контролює рівень засвоєння лексики, є використання частково заповненої інтелектуальної карти (або такої, що містить лише її «каркас»), яку учням пропонують доповнити самостійно.

Наступним кроком розглянемо розвиток граматичних навичок семикласників з використанням технології майндмеппінгу. Як і у випадку з розвитком лексичних навичок, розвиток граматичних навичок можна також здійснювати за допомогою різних типів інтелектуальних карт. Вчителям-практикам добре відомий той факт, що яким би чітким, впорядкованим та логічним не було б граматичне правило, його повноцінного усвідомлення можна досягти лише шляхом самостійного структурування та систематизації. Інтелектуальні карти пропонують своєрідне перекодування інформації, що міститься у граматичному правилі, у візуальну форму, що сприяє кращому осмисленню і міцнішому засвоєнню граматичних явищ та, як наслідок, їх

реалізації у процесі мовлення. У своїй роботі з учнями 7-го класу ми застосовували такі «граматичні» інтелектуальні карти:

1. Карти-опори для систематизації граматичних правил з конкретної теми. В центрі карти вказується назва граматичного явища чи правила, а променями відходять особливості використання цього правила разом із прикладами. Це доволі універсальний вид ментальних карт для використання при вивченні граматики. Такі карти можна використовувати протягом всього курсу вивчення англійської мови. При навчанні іноземної мови завжди важливо повторювати пройдене і узагальнювати вивчене, то наявність таких карт, з готовими правилами для повторювання, в досить короткий термін освіжить пасивні знання учнів.

Інтелектуальні карти також допомагають учням краще запам'ятовувати усі винятки та особливі випадки застосування граматичних правил, адже їх можна відокремити в окремі гілки, зробивши на них акцент.

2. Карти-завдання для перевірки знань учнів. Такі карти формуються в залежності від мети завдання: чи то назвати саме граматичне правило, чи вказати функції конкретного граматичного правила, або ж на основі вже відомих знань скласти власні приклади з використанням правила.

Розглянемо приклади вправ із застосуванням інтелектуальних карт при вивченні теми «pronouns» на етапі формування граматичної компетентності у 7-му класі.

На цьому етапі навчання граматики увага приділяється створенню динамічного стереотипу в аналогічних ситуаціях мовлення. Перевага віддається умовно-комунікативним, рецептивно-репродуктивним вправам на трансформацію або підстановку в зразок мовлення, постановку запитань, розширення, завершення, породження зразка мовлення на рівні фрази.

Приклад вправи на підстановку і трансформацію граматичної структури. Розглянувши займенники, що представлені на інтелектуальній карті, вчитель пропонує різні комунікативні ситуації, а учні мають використати їх у реченнях, видозмінюючи їх потреби.

Після ознайомлення учнів з інтелектуальною картою, що показує специфіку вживання декількох займенників, варто запропонувати створити власну карту з презентацією одного займенника та його вживання у різних граматичних формах. Перед початком роботи вчитель пояснює мету завдання і задачі. Під час виконання цієї вправи діти мають можливість проявити навички спілкування і роботи в команді, власну креативність, додаючи цікаві приклади і малюнки, логіку та навички пошукової роботи тощо. Роль вчителя у цьому процесі – скеровувати діяльність учнів у напрямку точного виконання завдання. Виконавши завдання, учні презентують власні напрацювання у класі.

Іншим видом репродуктивної вправи з використанням інтелектуальної карти, що має на меті перевірку розуміння вивченої граматичної структури, є заповнення її схеми, що містить лише ключові поняття, а далі учень має продовжити правило і подати власні приклади.

Таким чином, дослідивши можливості застосування інтелектуальних карт у процесі навчання іноземної мови, ми розробили методику формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу, що складається з таких компонентів: мотиваційного, змістовно-процесуального та контрольного-результативного.

Розроблена нами методика ґрунтується на принципах систематичності, послідовності, руху від простого до складного, доступності, активності, наочності.

За допомогою різноманітних прийомів застосування технології майндмепінгу (наприклад, карта – лексичне поле, карта персонажів оповідання, карта подій, аналіз інтелектуальної карти з граматичними помилками, групова розробка карти ідей та ін.) вона дозволяє вдосконалити навички читання, говоріння, аудіювання та письма, а також розширити лексичний запас учнів та вдосконалити граматичні знання і навички їх практичного застосування учнями 7-го класу.

2.2 Експериментальна перевірка ефективності застосування технології майндмепінгу для активізації навчальної діяльності учнів на уроках англійської мови

З метою перевірки ефективності розробленої методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу нами був проведений педагогічний експеримент.

Експеримент проводився у три етапи: 1) констатувальний, 2) формувальний, 3) контрольний – з 1.09.2020 року по 2.10.2020 року на базі Спеціалізованої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 7 м. Хмельницького. У експерименті взяли участь учні 7-А (34 учні) та 7-Б класів (32 учні).

Мета констатувального етапу – перевірити первинний рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу.

Мета формувального етапу – упровадити у навчальний процес розроблену нами методику формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу.

Мета контрольного етапу – перевірити ефективність впровадження методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу.

На першому, констатувальному етапі експериментальної роботи, що проводився з 1 по 6 вересня 2020 року, ми дослідили та проаналізували первинний рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності семикласників. У І розділі ми розглянули такі критерії сформованості навичок мовленнєвої діяльності школярів, як:

1) говоріння: здатність надавати інформацію, розпитувати, висловлювати свої враження та відчуття, обмінюватись думками у процесі усного спілкування англійською мовою у монологічному та діалогічному мовленні;

2) письмо: здатність описувати, характеризувати, надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям, оцінювати стан речей, події та факти з опорою на вивчені граматичні правила та конструкції у формі особистих листів, записок, коротких повідомлень;

3) читання: здатність розуміти прочитані тексти за програмною тематикою, побудовані на основі широковживаного мовного матеріалу, а також з використанням вивченої тематичної лексики;

4) аудіювання: здатність розуміти на слух повідомлення англійською мовою на знайому тему тривалістю 3-4 хвилини для задоволення конкретних потреб, якщо мовлення чітке і повільне.

Реалізація усіх зазначених навичок здійснюється з опорою на лексичний та граматичний інвентар, що визначається програмою для кожного класу.

Для визначення первинного рівня сформованості навичок мовленнєвої діяльності семикласників нами була проведена комплексна контрольна робота для учнів обох класів. З цією метою ми скористалися підсумковими контрольними роботами для учнів 7-го класу [20], розробленими О.В. Євчук відповідно до чинної навчальної програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов для 5-9 класів [34].

Наш вибір був зумовлений тим, що запропоновані О. Євчук варіанти контрольних робіт є рівноцінними за змістом та рівнем складності (що забезпечило об'єктивність порівняння результатів констатувального та контрольного етапів дослідження). Зазначені контрольні роботи враховують вікові психологічні особливості учнів та забезпечують перевірку рівня розвитку навичок для усіх видів мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, аудіювання, письма, а також дозволяють оцінити рівень володіння лексичним та граматичним матеріалом.

Завдання контрольних робіт були дещо модифіковані нами відповідно до передбачуваного рівня знань учнів на початок навчального року та теми,

що вивчалася у період проведення експерименту відповідно до програми («Я, моя родина, мої друзі»).

Контроль говоріння мав на меті перевірити рівень сформованості навичок усного мовлення за допомогою побудови зв'язного висловлювання за запропонованою тематикою. Завдання з говоріння полягало у побудові зв'язної розгорнутої відповіді на поставлене запитання з включенням у неї умов, перелічених у завданні, наприклад:

Speak about your family traditions. Give some information about:

- how big your family is;
- what each member of your family like doing in their free time;
- what things you usually do together;
- what holidays you often celebrate;
- what holiday food you like to cook;
- how you decorate your house [20, с. 26].

Показниками сформованості навичок говоріння учнів 7-го класу є зв'язність, вичерпність, конкретність, лексична насиченість і правильне граматичне і фонетичне оформлення. Кожен показник оцінювався нами за трибальною шкалою від 0 до 3 балів (див. додаток А). Відповідно, мінімальна оцінка за завдання з говоріння могла скласти 0 балів, максимальна – 18 балів.

Контроль сформованості навичок аудіювання мав на меті визначити рівень сформованості в учнів навичок розуміння усного мовлення. Контроль аудіювання відбувався у формі тестів на розуміння прослуханого тесту та містив такі завдання: 1) відповіді з чотирьох запропонованих (choose the best variants to complete the sentence), 2) встановлення справедливості тверджень (mark the sentences true or false), 3) заповнення пропусків (complete sentences with words from the box), 4) запитання з короткими відповідями (give short answers to the questions according to the text). Кількість можливих отриманих балів варіювалася від 0 до 20.

Контроль читання також здійснювався у формі тестів та мав на меті перевірити рівень сформованості навичок читання, а саме розуміння

прочитаного матеріалу, вміння узагальнювати зміст прочитаного, виокремлювати ключові слова, визначати зміст слова за контекстом. Форми завдань: 1) вибір правильної відповіді з чотирьох запропонованих (choose and circle the correct answers to the questions), 2) встановлення справедливості тверджень (make the sentences true according to the text), 3) заповнення пропусків (choose the best word from those given to fit each space in the text). Кількість балів, яку учні могли отримати за виконання завдання з читання, коливалася від 0 до 18 балів.

Перевірка сформованості навичок письма включала перевірку лексико-граматичних навичок, ступінь засвоєння системних знань про мову як засіб вираження думок і почуттів людини, вміння використовувати вивчену лексику у писемному мовленні, створювати зв'язні повідомлення.

Контроль письма складався з 2 частин: 1) граматичний тест (10 завдань), 2) написання короткого повідомлення на запропоновану тему. Приклад завдання:

Write an email to your friend who lives in the USA about a forthcoming holiday and how your family is going to celebrate it. Tell about:

- what holiday it is and when it is celebrated;
- which of your family members like it most and why;
- how you are going to celebrate it.

Ми враховували такі показники сформованості навичок письма: зв'язність висловлювання, граматична правильність, лексична наповненість, виконання 3 перелічених у завданні умов. Кожен з зазначених показників оцінювався від 0 до 2 балів (див. додаток Б). Кількість можливих отриманих балів за писемне висловлювання – від 0 до 12 балів. Загальна кількість можливих балів за частину «письмо» - від 0 до 22 балів.

В цілому максимальна кількість балів, яку учні могли отримати за виконання контрольної роботи, становила 78 балів. Відповідно, ми виділили 3 рівні сформованості навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за результатами виконання комплексної контрольної роботи:

- 1) високий (53-78 балів),
- 2) середній (27-52 бали),
- 3) низький (0-26 балів).

Результати проведення комплексної контрольної роботи на констатувальному етапі експерименту дозволили встановити, що більшість учнів (44 %) мають середній рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності. Майже третина учнів у кожному з класів мають низький або середній рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності. Крім того, ми встановили, що результати контрольної роботи, а отже, рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності не відрізняються в учнів 7 – А та 7 – Б класів (див. таблицю 2.2.1). Це дозволило нам надалі використовувати учнів 7 – А класу як контрольну, а учнів 7 – Б класу як експериментальну групу на формувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту.

Детальний аналіз відповідей учнів також дозволив встановити основні труднощі, що виникають в учнів в процесі оволодіння навичками мовленнєвої діяльності. У першу чергу вони пов'язані з недостатнім словниковим запасом, що ускладнює сприйняття англійської мови на слух, заважає вільно виражати власні думки в усному та писемному мовленні. Також учні демонструють недостатнє знання граматичних конструкцій, вивчення яких передбачене програмою, та невміння застосовувати їх на практиці. Ці особливості були враховані нами у процесі розробки власної методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу.

Таблиця 2.2.1 – Рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності учнів 7 – А та 7 – Б класів

Клас	Рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності		
	Низький	Середній	Високий
7 – А	9 (27 %)	15 (44 %)	10 (29 %)
7 – Б	9 (28 %)	14 (44 %)	9 (28 %)

На другому, формувальному етапі педагогічного експерименту ми розробили та впровадили у педагогічний процес методику формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу.

Для другого етапу ми визначили дві групи піддослідних: експериментальна група (учні 7 – Б класу), у якій засвоєння матеріалу, передбаченого програмою, здійснювалося з застосуванням розробленої нами методики, та контрольна група (учні 7 – А класу), у якій викладання англійської здійснювалося традиційним шляхом.

Формувальний експеримент проводився з 7 по 24 вересня 2020 року та включав проведення 8 уроків англійської мови (3 уроки на тиждень) з використанням технології майндмепінгу.

Як було зазначено у параграфі 2.2 даної роботи, ми розглядаємо методику навчання як сукупність взаємопов'язаних елементів (мета, зміст, методи, засоби та організаційні форми), необхідних для здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу, що містить мотиваційний, змістовно-процесуальний та контрольно-результативний компоненти.

Мотиваційний компонент методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу полягає у постановці мети впровадження методики майндмепінгу у навчальний процес. Вона полягає в активізації навчальної діяльності учнів шляхом оволодіння та активного застосування на заняттях та під час самостійної роботи технології майндмепінгу, що дозволяє системно сприймати та запам'ятовувати навчальний матеріал, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

З метою реалізації цільового компонента розробленої методики, ми включили у роботу з учнями такі прийоми: ознайомлення з технологією майндмепінгу; аналіз зразків готових інтелектуальних карт та шляхів їх

використання у процесі вивчення нового матеріалу, генерування ідей, узагальнення вивченого; ознайомлення з принципами створення інтелектуальних карт; ознайомлення з рекомендаціями щодо успішного створення та застосування інтелектуальних карт у навчанні.

Змістовно-процесуальний компонент методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу містить, з одного боку, навчальні теми, поняття, моделі та алгоритми, що дозволяють учням використовувати інтелектуальні карти для структурування та запам'ятовування навчального матеріалу, а з іншого – поступове відпрацювання навичок сприймати, розуміти та самостійно створювати інтелектуальні карти з метою запам'ятовування, систематизації та пригадування навчального матеріалу, генерування ідей.

Протягом зазначеного періоду навчальною програмою було передбачено вивчення теми «Я, моя сім'я та друзі» (“My family and friends”), що включала такі підтеми:

- my family,
- household chores,
- family traditions,
- person I admire.

Учні також повинні були засвоїти такий граматичний інвентар:

- конструкція to like / not to like doing something,
- object and reflexive pronouns,
- question tags [37].

Відповідно до зазначених тем, нами були розроблені та впроваджені у навчальний процес завдання з використанням таких інтелектуальних карт: family members, positive and negative relationships, household chores, Ukrainian family holidays and traditions; likes and dislikes (ideas for the email), pronouns, question tags.

Завдання розроблялись з урахуванням усіх видів мовленнєвої діяльності: читання (1 завдання), говоріння (1 завдання), аудіювання (1 завдання), письмо

(1 завдання). Також ми приділили увагу відпрацюванню лексичного інвентаря (2 завдання), граматичного інвентаря (2 завдання) та узагальнення вивчення (1 завдання). Ми намагалися рівномірно розподілити ці завдання між усіма 8 уроками теми, з урахуванням домашніх завдань.

Також ми прагнули організувати роботу з інтелектуальними картами на уроках за принципом поступового ускладнення завдань. З цією метою нами були розроблені такі типи завдань від простіших до складніших:

- ознайомитися зі зразком інтелектуальної карти, навчитися її «читати» та використовувати для актуалізації опорних знань, вивчення та пригадування навчального матеріалу;
- доповнити частково створену інтелектуальну карту власними ідеями;
- згрупувати та структурувати запропонований для вивчення лексичний чи граматичний інвентар, ідеї прочитаного чи прослуханого тексту за допомогою технології майндмепінгу;
- розробити власну інтелектуальну карту з метою генерування ідей;
- розробити власну інтелектуальну карту з метою систематизації та узагальнення вивченого за темою.

Суть контрольно-результативного компонента полягала в оцінці та самооцінці створених учнями інтелектуальних карт. З цією метою ми розробили критерії оцінки розробленої інтелектуальної карти за такими параметрами: графічне оформлення карти, відповідність змісту карти завданню, лексико-граматичне оформлення, естетичне оформлення.

Учні мали змогу спочатку ознайомитися з даними критеріями, а потім застосовувати їх під час групового обговорення виконаних робіт у класі та як інструмент самооцінки власної роботи під час виконання завдань зі створення інтелектуальних карт.

Повністю з програмою формувального експерименту можна ознайомитися у додатку В.

Контрольний етап експериментального дослідження проводився у період з 25 вересня по 2 жовтня 2020 року. На цьому етапі нами була

здійснена перевірка ефективності впровадження технології майндмепінгу у навчальний процес з метою активізації навчальної діяльності учнів 7-го класу на уроках англійської мови. Він полягав у написанні учнями другої комплексної контрольної роботи та статистичній обробці результатів.

З цією метою нами було здійснено два порівняльних зрізи: 1) порівняння результатів навчання у експериментальній групі на початку та наприкінці експерименту для з'ясування динаміки у результатах навчання, 2) порівняння результатів навчання експериментальної та контрольної групи для підтвердження припущення, що динаміка результатів у експериментальній групі є наслідком саме експериментального впливу, а не процесу навчання як такого.

Порівняння між собою результатів двох контрольних зрізів у експериментальній групі показало позитивну динаміку. Семеро з 32 учнів підняли загальний рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності: двоє – з середнього на високий та п'ятеро – з низького на середній (див. таблицю 2.2.2).

Таблиця 2.2.2 – Порівняння рівня сформованості навичок мовленнєвої діяльності учнів експериментальної групи до та після формульованого експерименту

Рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності учнів 7 – Б класу (експериментальна група) до та після формульованого експерименту					
низький		середній		високий	
до	після	до	після	до	після
9 (28 %)	4 (13 %)	14 (44 %)	17 (53 %)	9 (28 %)	11 (34 %)

Порівняння результатів контрольного зрізу у контрольній та експериментальній групі показало, що у контрольній групі також прослідковується позитивна динаміка, однак, вона менш яскраво виражена.

Так, у контрольній групі покращили свій рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності лише три учні, усі з низького на середній рівень (див. таблицю 2.2.3).

Таблиця 2.2.3 – Порівняння рівня сформованості навичок мовленнєвої діяльності учнів контрольної групи (перший та другий зріз)

Рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності учнів 7 – А класу (контрольна група)					
низький		середній		високий	
1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
9 (27 %)	6 (18 %)	15 (44 %)	18 (53 %)	10 (29 %)	10 (29 %)

Порівняння результатів контрольного зрізу у контрольній та експериментальній групі, таким чином, свідчить, що в експериментальній групі більше учнів покращили результати навчання, при цьому більше учнів показали високий рівень навчання (див. таблицю 2.2.4).

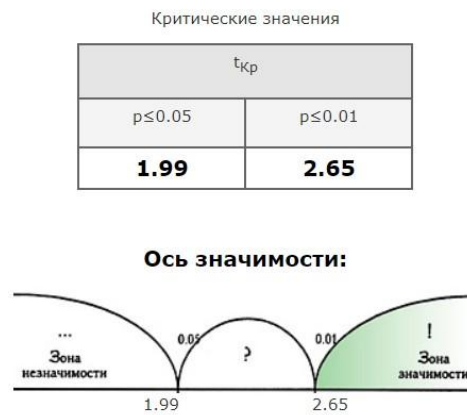
Таблиця 2.2.4 Порівняння результатів контрольного зрізу у контрольній та експериментальній групі

група	Рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності		
	Низький	Середній	Високий
контрольна	6 (18 %)	18 (53 %)	10 (29 %)
експериментальна	4 (13 %)	17 (53 %)	11 (34 %)

З метою перевірки статистичної значущості різниці у отриманих показниках, ми застосували онлайн-версію t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок [36]. Отримане значення $t_{\text{емп}}$ дорівнює 2,7 – що свідчить

про достовірну різницю у показниках між контрольною та експериментальною групою після проведення формувального експерименту (рис.2.2.1).

Результат: $t_{\text{Эмп}} = 2.7$

Полученное эмпирическое значение t (2.7) находится в зоне значимости.

Рисунок 2.2.1 – Значення t-критерія Стьюдента для визначення достовірності різниці у результатах контрольного зрізу між контрольною та експериментальною групами

Отримані результати дають змогу стверджувати, що позитивна динаміка в експериментальній групі була досягнута шляхом експериментального впливу, хоча ми й не можемо стверджувати, що досягнута позитивна динаміка матиме довгостроковий ефект, адже наш педагогічний експеримент тривав лише місяць і контрольний зріз відбувався безпосередньо після проходження учнями однієї навчальної теми з використанням технології майндмепінгу. Втім, ми можемо сподіватися, що активне впровадження цієї технології у процес вивчення англійської мови матиме у тривалішій перспективі також матиме позитивний вплив на активізацію навчальної діяльності учнів на уроках англійської мови та формування навичок мовленнєвої діяльності учнів.

Нас також цікавило, чи сподобалось учням працювати з інтелектуальними картами та чи планують вони надалі застосовувати отримані знання щодо їх створення у навчанні. З метою перевірки ставлення

семикласників до застосування технології майндмепінгу у навчальному процесі ми провели опитування серед учнів експериментальної групи. Опитування проводилось на стадії контрольного зрізу та містило такі питання:

1) Чи сподобалося тобі працювати на уроках з інтелектуальними картами? Якщо так, то чим саме? Якщо ні, то чому?

2) Чи вважаєш ти, що за допомогою інтелектуальних карт тобі було легше запам'ятовувати навчальний матеріал, виконувати різні завдання?

3) Чи плануєш ти надалі самостійно створювати інтелектуальні карти, щоб краще запам'ятати матеріал чи структурувати ідеї?

Результати опитування показали, що більшості учнів (28 з 32, тобто, 88 %) сподобалося працювати на уроках з інтелектуальними картами. На думку семикласників, створення інтелектуальних карт привносить різноманітність у процес навчання, допомагає краще зорієнтуватися у навчальному матеріалі, робить урок веселішим, позбавляє від необхідності перечитувати та зазубрювати нудні правила.

Учні, яким не сподобалося працювати з інтелектуальними картами, відмічають, що їм важко структурувати матеріал, вони не люблять малювати.

66 % опитаних (21 учень з 32) відзначили, що створення інтелектуальних карт на уроках та вдома допомогло краще та швидше запам'ятовувати навчальний матеріал.

Стосовно третього питання опитування, з впевненістю відповіли позитивно на це питання 28 % опитаних семикласників, ще 47 % учнів не впевнені, чи застосовуватимуть самостійно у майбутньому цю технологію та чи застосовуватимуть її у повному обсязі. Негативно на це питання відповіли 25 % опитуваних, тобто, лише кожен четвертий семикласник взагалі не готовий самостійно застосовувати інтелектуальні карти у навчанні.

Таким чином, як бачимо, учням 7-го класу переважно сподобалося працювати за технологією майндмепінгу, вони знаходять її цікавою та корисною, а набуті знання та навички з застосування даної технології, на їхню думку, знадобляться їм у майбутньому.

Підсумовуючи результати проведеного педагогічного експерименту, можемо стверджувати, що експеримент відбувся успішно, а отримані результати засвідчують ефективність розробленої нами методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу, а також позитивне ставлення учнів до запровадження даної методики у процес навчання англійської мови семикласників.

ВИСНОВКИ

Проведене нами теоретичне та експериментальне дослідження доцільності використання технології майндмеппінгу для активізації навчальної діяльності навчальної діяльності учнів 7-го класу дозволило дійти таких висновків:

1. Психологічні особливості засвоєння англійської мови учнями 7-го класу зумовлені, з одного боку, загальними психофізіологічними особливостями підліткового віку, а з іншого – їх приналежністю до так званого покоління Z. Їм притаманні зростання самосвідомості, активна рефлексія власної навчальної діяльності, інтерес до способів покращення сприйняття та запам'ятовування інформації, готовність та здатність до засвоєння і вправлення різноманітних видів навчальних завдань, схильність до експериментування, активне формування комунікативних здібностей; бажання поділитися з оточуючими результатами власної творчої діяльності. Підлітки, що належать до покоління Z, мають такі специфічні особистісні риси: інтегрованість у цифрове середовище, потреба у швидкому переключенні між задачами, низький рівень концентрації уваги, кліпове мислення, швидка втомлюваність, неспроможність сприймати великі обсяги лінійної інформації, зосередження на короткострокових цілях та невеликих за обсягом завданнях, орієнтація на фрагментарний візуальний контент. Тому стандартні методи навчання часто є неефективними у роботі з представниками покоління Z. Тому варто більше уваги приділяти нетрадиційним, інноваційним методам та прийомам навчання. Одним з таких методів, що, на нашу думку, дозволяє дотриматися у роботі перелічених вище рекомендацій, є технологія майндмеппінгу.

2. Майндмеппінг являє собою техніку запису та систематизації інформації у вигляді схеми, що візуалізує певну інформацію при її обробці людиною за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації. Використання майндмеппінгу у процесі викладання іноземної мови є дає

змогу розвивати творчі та інтелектуальні здібності учнів, розвиває всі види пам'яті, інтелект та просторове мислення, зацікавлює і мотивує учнів до вивчення іноземної мови. Застосування ментальних карт у навчальному процесі дає низку можливостей та переваг: можливість застосування на всіх етапах уроку; унаочнення навчального матеріалу, що робить його більш цікавим, пізнавальним, органічнішим, енергоефективнішим, компактнішим та здатним змінюватися за потребою; сприяння кращому засвоєнню навчального матеріалу; розвиток комунікативних навичок, креативного мислення; тренування пам'яті та логіки. Технологія майндмепінгу дозволяє концентрувати увагу на конкретних тематичних блоках, значно покращує запам'ятовування нового лексичного матеріалу, робить вивчення нового матеріалу цікавим та різноманітним, впливає на покращення усіх видів пам'яті (короткочасної, довготривалої, зорової тощо), формує організаційні вміння, а також розвиває комунікативну компетентність у процесі навчальної діяльності.

3. Технологію майндмепінгу можна активно застосовувати у формуванні навичок усіх видів мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу: читання (для підготовки до читання у формі антиципації змісту, аналізу системи персонажів, охоплення змісту прочитаного, запису основних ідей тексту, роботи з лексикою, представленою у тексті та ін.); аудіювання (на до текстовому етапі для актуалізації опорної лексики, антиципації змісту повідомлення, для охоплення змісту прослуханого, для підготовки до переказу прослуханого повідомлення та ін.), говоріння (для запису ідей для виступу у процесі мозкового штурму, для збирання інформації для презентації, у ролі вербальної та невербальної опори у процесі монологічного та діалогічного мовлення та ін.), письма (для запису ідей для написання письмової роботи, планування письмового повідомлення, мозкового штурму, тощо). У процесі розвитку мовного компонента іншомовної комунікативної компетенції майндмепінг є ефективним для розширення лексичного запасу (для актуалізації опорних знань, систематизації, запам'ятовування, повторення

лексичного матеріалу) та засвоєння граматичних конструкцій (для систематизації, запам'ятовування та повторення граматичного матеріалу).

4. На основі досліджених методичних засад використання технології майндмепінгу у навчанні англійської мови учнів 7-го класу нами була розроблена методика формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу, що охоплює комплексне та систематичне застосування інтелектуальних карт у процесі формування навичок читання, аудіювання, говоріння та письма семикласників, сприяє збагаченню лексичного запасу учнів та поглиблює знання граматичних структур та вміння застосовувати їх на практиці. З метою перевірки ефективності розробленої методики нами був проведений педагогічний експеримент. Експеримент проводився у три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний) на базі Спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7 м. Хмельницького з 1.09.2020 року по 2.10.2020 року. Отримані результати засвідчили ефективність розробленої нами методики формування та активізації навичок мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу за допомогою технології майндмепінгу. 44 % учнів експериментальної підняли рівень сформованості навичок мовленнєвої діяльності. Застосування методів математичної статистики дозволило підтвердити статистично значущу відмінність у результатах навчання між учнями контрольної та експериментальної груп. Опитування учнів підтвердило позитивне ставлення до запровадження розробленої нами методики у процес навчання англійської мови семикласників.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреева. – Казань : Центр инновационных технологий, 2012. – 608 с.
2. Аношкова Т. А. Особливості навчання іноземної мови студентів покоління Z / Т. А. Аношкова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні освітні технології навчання: Україна - Європейський Союз”, 20 березня 2018 р. - К. : СМАРТ-ОСВІТА, 2018. - С. 64-68.
3. Асмолов А. Г. Как проектировать универсальные учебные действия в средней школе / А. Г. Асмолов, Г. В. Бурменская, И. А. Володарская. – М. : Просвещение, 2008. – 151 с.
4. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований : монография / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 192 с.
5. Бабич А. Эффективная обработка информации [Электронный ресурс] / А. Бабич. – Режим доступа: <http://www.intuit.ru/studies/courses/647/503/info>. (дата обращения : 17.09.2020).
6. Баланова Т. Застосування технології «mind map» на заняттях з англійської мови [Електронний ресурс] / Т. Баланова. – Режим доступу : <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7213/1/Zastosyvannya%20technologii%20Mind%20Map.pdf> (дата звернення : 3.09.2020).
7. Бедлінський О. І. Психологічні особливості організації провідної діяльності підлітків / О. І. Бедлінський, В. О. Бедлінський. – Суми : Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, 2011. – 136 с.
8. Бершадская Е. А. Применение метода интеллект-карт для формирования познавательной деятельности учащихся / Е. А. Бершадская // Педагогические технологии. – 2009. – № 3. – С. 17-21.

9. Беспалько В. П. Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия) : учебно-методическое пособие. – М. : МОДЭК, 2002. – 352 с.
10. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. Педагогика, 1989. – 192 с.
11. Бесплатные программы для создания интеллект-карт [Электронный ресурс] / Текстerra. – Режим доступа: <http://texterra.ru/blog/obzor-15-besplatnykh-programm-dlya-sozdaniya-intellekt-kart.html> (дата обращения 12.08.2020).
12. Буркова Л. В. Структурний підхід до поняття педагогічної технології / Л. В. Буркова // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2000. – № 6. – С. 189–192.
13. Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен. – Мн: Попурри, 2003. – 304 с.
14. Бьюзен Т. Научите себя думать / Т. Бьюзен. – Москва: Попурри, 2014. – 224 с.
15. Бьюзен Т. Карты памяти. Готовимся к экзаменам / Т. Бьюзен. – Минск: Росмэн-Пресс, 2007. – 120 с.
16. Воробьева В. М. Эффективное использование метода интеллект-карт на уроках : методическое пособие / В. М. Воробьева, Л. В. Чурикова, Л. В. Будунова. – М.: ГБОУ «Темоцентр», 2013. – 44 с.
17. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2003. – 192 с.
18. Дорошенко Е. Г. О технологии разработки ментальных учебников / Е. Г. Дорошенко, Пак Н. И., Хегай Л. Б., Рукосуева Н. В. // Народное образование. Педагогика. – 2013. – №12. – С. 145-151.
19. Егидес А. Лабиринты мышления, или учеными не рождаются / А. Егидес, Е. Егидес. – М.: АСТ-ПРЕССКНИГА, 2004. – 320 с.
20. Євчук О. В. Англійська мова : підсумкові контрольні роботи. 7 клас . О. В. Євчук. – К. : Ранок, 2011. – 80 с.

21. Євчук О. В. Англійська мова : відповіді з коментарями до підсумкових контрольних робіт. – К. : Веста, 2011. – 64 с.
22. Жоголева Н. В. Психологія візуального мислення та засоби його формування при навчанні [Електронний ресурс] / Н. В. Жоголева, Л. І. Байсара. – Режим доступу:
[http:// rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm](http://rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm). (дата доступу : 4.09.2020).
23. Жомірук В. В. особливості пам'яті сучасних підлітків / В. В. Жомірук // Актуальні проблеми психології в закладах освіти : збірник наукових праць. – Вип. 9. – К. : Інтерсервіс, 2019. – С. 85–89.
24. Иванов П. П. Использование интеллект-карт в учебном процессе / П. П. Иванов // Информатика и образование. – 2012. – № 3. – С. 68-71.
25. Ижденева И. В. Некоторые особенности визуализации учебной деятельности / И. В. Ижденева. – Н.: Немо Пресс, 2014. – С. 97-100.
26. Ижденева И. В. Роль ассоциативных ментальных карт в процессе обучения студентов информатике / И. В. Ижденева // Уральский государственный педагогический университет. – 2015. – №4. – С. 29-37.
27. Клачко Л. М. Використання інтелектуальних карт у плануванні та організації освітнього процесу / Л. М. Клачко. – Тербовля, 2015. – с. 16.
28. Козицька Т. В. Опорна графіка як засіб підвищення ефективності навчального процесу / Т. В. Козицька, О. В. Храпай // Фундаментальні прикладні дослідження. – 2011. – №2. – С. 237.
29. Котова О. Г. Интеллект карты на уроках английского языка / О. Г. Котова, Е. Н. Коковина // Филологические науки. – 2014. - № 5. – С. 27-31.
30. Коростіль Л. А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії [Електронний ресурс] / Л. А. Коростіль // Народна освіта : електронне наукове фахове видання. – Режим доступу :
https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (дата доступу : 10.09.2020).

31. Кропотова Л.О. Технологія майнд-мепінг як засіб формування комунікативної компетенції учнів [Електронний ресурс] / Л. О. Кропотова. – Режим доступу : <https://vseosvita.ua/library/tehnologia-majnd-meping-ak-zasib-formuvanna-komunikativnoi-kompetencii-ucniv-3242.html> (дата доступу: 5.09.2020).

32. Мисечко О. Є. Методика навчання англійської мови в середній школі : посібник-практикум для студентів вищих навчальних закладів / О. Є. Мисечко. – Житомир : Полісся, 2002. – 256 с.

33. Мюллер Х. Составление ментальных карт. Метод генерации и структурирования идей / Х. Мюллер. – М.: Омега-Л, 2007. – 128 с.

34. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 5-9 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>

35. Несвіт А. Англійська мова : підручник. 7 клас / А. Несвіт. – К. : Генеза, 2016. – 208 с.

36. Онлайн-версии статистических критериев для выполнения автоматических расчетов [Электронный ресурс] // Математические методы обработки данных. – Режим доступа : <https://www.psychol-ok.ru/library.html> (дата доступа : 4.12.2020).

37. Пархоменко С. М. Календарно-тематичне планування з англійської мови для 7 класу (за підручником А. Несвіт) [Електронний ресурс] / С. М. Пархоменко. – Режим доступу : <http://metodportal.com/node/58877> (дата доступу: 1.09.2020).

38. Пачос Ю. В. Інтерактивні методики викладання для покоління Z [Електронний ресурс] / Ю. В. Пачос. – Режим доступу : [file:///C:/Users/user/Downloads/6550-](file:///C:/Users/user/Downloads/6550-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0)

[%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0](file:///C:/Users/user/Downloads/6550-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0)

%D1%82%D1%82%D1%96-13156-1-10-20190515%20(1).pdf (дата доступу : 11.09.2020).

39. Пестерова О. А. Особенности обучения поколения Z: проблемы и пути решения [Электронный ресурс] / О. А. Пестерова. – Режим доступа : <https://www.bsu.ru/content/page/21087/4-osobennosti-obucheniya-%C2%ABpokoleniya-Z%C2%BB-problemi-i-puti-resheniya.PDF> (дата доступа : 15.09.2020).

40. Салюк Б. Інфографіка і mind map як засоби формування граматичної компетентності учнів [Електронний ресурс] / Богдан Салюк. – Режим доступу : <https://www.cuspu.edu.ua/ua/iii-international-scientific-and-practical-internet-conference-foreign-language-in-professional-training-of-specialists-issues-and-strategies/section-2/8860-infografika-i-mind-map-iak-zasoby-formuvannia-hramatychnoi-kompetentnosti-uchniv> (дата доступу : 14.09.2020).

41. Савчук У. Технологія майндмепінгу у навчанні лексики на уроках англійської мови в 7 класі / Уляна Савчук // Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів : матеріали тез доп. ІХ міжнар. наук.-методол. Інтернет-семінару (14 трав. 2020 р.). – Хмельницький : Термінова поліграфія, 2020. – С. 99–100.

42. Староста В. І. Методологія та методи науково-педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / В. І. Староста, Г. В. Товканець. – Мукачево : МДУ, 2015. – 64 с.

43. Терещенко Н. В. Интеллект-карты – современные инновационные социальные технологии обучения в системе образования [Электронный ресурс] / Н. В. Терещенко. – Режим доступа : <https://core.ac.uk/download/pdf/197224603.pdf> (дата доступа : 16.09.2020).

44. Токарева Н. М. Современный подлито́к у системе психолого-педагогического сопровождения : монография / Н. М. Токарева, А. В. Шамне, Н. М. Макаренко. – Кривий Ріг, 2014. – 309 с.

45. Фадеев А. Ю. Применение технологии «mind mapping» в научно-исследовательской работе студентов / А. Ю. Фадеев // Электронная библиотека

ТФ ЧелГУ [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://elf.ucoz.net/publ/problemy_prigranichnykh_territorij/matematika/primenenie_tekhnologii_mind_mapping_v_nauchno_issledovatelsskkoj_rabote_studentov/4-1-0-11 (дата доступа : 03.11.2020).

46. Шеварев П. А. О роли ассоциаций в процессе мышления / П. А. Шеварев. – М. : Директмедиа Паблишинг, 2008. – 914 с.

47. Abdul Aziz A. B. The use of mind mapping technique in increasing students' vocabulary list / Azura Binti Abdul Aziz // Journal of Education and Social Sciences. – 2016. – Vol. 4. – P. 105–113.

48. Akbar R. S. Does mind mapping enhance learning? / Rahima S. Akbar, Hanan A. Taqi // International Journal of English Language Teaching. – 2017. - Vol. 5. - № 8. – P. 65-77.

49. Al-Jarf R. Teaching spelling skills with a mind-mapping software / Reima Al-Jarf // Asian EFL Journal. – 2011. – Vol. 53. – P. 4–16.

50. Beare K. Using a mind map for reading comprehension [Electronic resource] / Kenneth Beare. – Access mode : <https://www.thoughtco.com/using-a-mind-map-for-reading-comprehension-1212017> (access date : 12.10.2020).

51. Betancur M. Using mind mapping as a method to help ESL / EFL students connect vocabulary and concepts in different contexts / Martha Betancur, Gideon King // Trilogia. – 2014. – № 10. – P/ 69-85.

52. Buchatska S. Psychological foundations of mind mapping strategies in teaching English / S. Buchatska // East European Journal of Psycholinguistics. – 2016. - № 3. – P. 34-44.

53. Buzan T. The Mind map book / T. Buzan. – USA: Dutton, 1994. – 322 p.

54. Bollen L. Measuring the effect of innovations in teaching methods on the performance of accounting students / L. Bollen, B. Janssen, W. Gijssels // Maastricht accounting and auditing research and education center. – 2000. – №2. – 27 p.

55. Brandner R. 15 creative mind map examples for students [Electronic resource] / Raphaela Brandner // The creativity and productivity blog. – Access

mode : <https://www.mindmeister.com/blog/students-guide-to-mind-mapping/>
(access date : 10.11.2020)

56. Brinkmann A. Graphical knowledge display – Mind Mapping and Concept Mapping as efficient tools in mathematics education / A. Brinkmann. – Mathematics educational review. – 2003. – №16. – P. 35-48.

57. Budd W. J. Mind maps as classroom exercises [Electronic resource] / W. J. Budd // Journal of Economic Education. – Access mode : [http:// www.journalofeconed.org/pdfs/winter2004/35_46Budd_win04.pdf](http://www.journalofeconed.org/pdfs/winter2004/35_46Budd_win04.pdf) adresinden 09 Ocak 2010 tarihinde edinilmiştir (access date : 4.08.2020).

58. Bukhari S. Mind mapping technique to enhance EFL writing skills / S. Bukhari // International Journal of Linguistics and Communication. – 2016. – Vol. 4. - № 1. – P. 58–77.

59. Buran A. Mind mapping technique in language learning [Electronic resource] / Anna Buran, Andrey Filyukov // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2015. – October. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/283983705_Mind_Mapping_Technique_in_Language_Learning (access date : 12.10.2020).

60. Ellis N. Factors affecting the learning of foreign language vocabulary: imagery keyword mediators and phonological short-term memory / N. Ellis, A. Beaton // Quarterly journal of experimental psychology. – 1993. – C. 553-558.

61. Fitra Murni. Improving students ability in speaking descriptive text by using Mind Mapping / Fitra Murni // English language teaching and research: Volume 1, № 1. – 2017. – P. 97-111.

62. Farrand P. A. The efficacy of the ‘mind map’ study technique [Electronic resource] / Paul Andrew Farrand, Fearzana Hussain, Enid Hennessy // Medical Education. – 2002. – № 36. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/11344656_The_efficacy_of_the_'mind_map'_study_technique (access date : 12.10.2020).

63. Finocchiaro M. The foreign language learner: a guide for teachers / M. Finocchiaro, M. Bonomo. – N. Y. : Regents Pub. Co, 1972. – 300 p.

64. Gemmer B. Mind Mapping: Reden und Präsentieren. Fit in 30 Minuten / B. Gemmer, Sauer C, Konnetz D. – 2004. – 25 S.
65. Heidari A. A. The effect of mind mapping on vocabulary learning and retention / A. A. Heidari, L. Karimi // International Journal of Educational Investigations. – 2015. – Vol. 2. - № 12. – P. 54-72.
66. Jones B. D. The effect of mind mapping activities on student`s motivation / B. D. Jones // International journal for the scholarship of teaching and learning. – 2012. – №1. – P. 6-18.
67. Karim R. A. Brainstorming approach and mind mapping in writing activity [Electronic resource] / R. A. Karim. – Access mode : <http://e-repository.unsyiah.ac.id/EEIC/article/viewFile/16277/11923> (access date : 5.09.2020).
68. Karim R. A. Technology-Assisted Mind Mapping Technique in Writing Classrooms: An Innovative Approach / R. A. Karim // International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. – 2018. - № 8(4). – P. 1075–1085.
69. Kirckhoff M. Mind Mapping: Einführung in eine kreative Arbeitsmethode / M. Kirckhoff. – Bremen: Gabal, 1995. – 112 p.
70. Lawson M. Learning and recall of foreign language vocabulary: effects of keyword strategy for immediate and delayed recall / M. Lawson, D. Hogben // Learning and instructions. – 1998, №2. – P. 179-194.
71. Leshchenko T. Mind mapping technique in Ukrainian as a foreign language teaching / Tetyana Leshchenko // Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica. – 2020. – Band 2. – P. 20–23.
72. Li M. Using mind maps as a strategy for vocabulary acquisition in Chinese universities / M. Li, K. Yang, H. Chen // 2010 International Conference on Computational Intelligence and Software Engineering. – Wuhan, 2010. – P. 1-3.
73. Liu T. Application of AI thinking visualization tool in the foreign language reading teaching [Electronic resource] / Ting Liu, Takaya Yuizono, Zhisheng Wang. – Access mode : <https://www.e3s->

conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/39/e3sconf_ewre2020_02092.pdf (access date : 22.11.2020).

74. Metivier A. What is mind mapping? The ultimate guide to using this powerful tool [Electronic resource] / Anthony Metivier // Magnetic memory method. – October 1, 2020. – Access mode : <https://www.magneticmemorymethod.com/what-is-mind-mapping/>.

75. Mosaidis E. Mind map it: Aiding ELL vocabulary acquisition [Electronic resource] / Elizabeth Mosaidis // TESOL international association blog. – Access mode : <http://blog.tesol.org/mind-map-it-aiding-ell-vocabulary-acquisition/> (access date : 12.10.2020).

76. Naderifar A. The comparative effect of concept mapping and vocabulary notebook keeping on Iranian EFL learners' self-regulation in vocabulary learning / Aliasghar Naderifar // Cogent Education. – 2018. - № 5. – P. 20–36.

77. Paige V. Mind Mapping: Making connections with Images and colour / V. Paige, R. Giles // Delta Journal of education, 2016. – № 2. – P. 1-10.

78. Pinola M. How to use mind maps to unleash your brain's creativity and potential [Electronic resource] / Melanie Pinola // Lifehacker. – 19 September 2013. – Access mode : <https://lifehacker.com/how-to-use-mind-maps-to-unleash-your-brains-creativity-1348869811>.

79. Redix C. A. Using mind maps for the measurement and improvement of learning quality / C. A. Redix, A. Abdool // Caribbean teaching scholar, 2013. – №1. – P. 3-21.

80. Reel J. An exploratory analysis of mind maps [Электронный ресурс] / J. Reel, S. Langer // Proceeding of the 11th ACM Symposium on Document. – 2011. – №2. – P. 81-84.

81. Remon J. Online mind maps for language learning: assisted risk-taking [Electronic resource] / J. Remon // HAL. – 2009. – September. – P. 249–253.

82. Samhudi D. The using of mind mapping technique in teaching vocabulary [Electronic resource] / D. Samhudi. – Access mode :

<https://media.neliti.com/media/publications/217658-the-use-of-mind-mapping-technique-in-tea.pdf> (access date : 5.09.2020).

83. Singh A. P. Mind mapping techniques for teachers [Electronic resource] / Anmol Preet Singh // Knowledge review. – Access mode : <https://theknowledgereview.com/mind-mapping-techniques-for-teachers-concept-mapping/> (access date : 12.09.2020).

84. Siriphanich P. Using mind mapping technique to improve reading comprehension ability of Thai EFL university students / P. Siriphanich // The 2nd International Conference on Humanities and Social Sciences (April 10th, 2010). - Hat Yai Songkhla : Prince of Songkla University, 2010. – P. 1–13.

85. Sozler S. The effect of memory strategy training on vocabulary development of Austrian secondary school students / S. Sozler // Procedia – Social and behavioral sciences, 2012. – №46. – P. 1348-1352.

86. Sventesson I. Mind Mapping und Gedächtnistraining / I. Sventesson. – Bremen: Gabal, 1995. – 109 p.

87. Tetzeli R. Mind Mapping. A new way to think on paper / R. Tezeli // Retrieved. – 2010. – №19. – P. 12-20.

88. Tsukuba C. Mind mapping and the different stages of second language acquisition [Electronic resource] / C. Tsukuba. – Access mode : <https://dl4.globalstf.org/products-page/proceedings/13/mind-mapping-and-the-different-stages-of-second-language-acquisition/> (access date : 9.09.2020).

ДОДАТОК А

Оцінювання рівня сформованості навичок говоріння учнів 7-го класу (за результатами комплексної контрольної роботи)

Таблиця А.1 – Показники сформованості навичок говоріння

Показники сформованості навичок говоріння	Бали			
	0	1	2	3
Зв'язність висловлювання	Учень взагалі не розуміє завдання, відмовляється говорити	Висловлювання хаотичне, думки не зв'язані між собою та представляють набір окремих речень	Висловлювання частково зв'язне, немає вступного речення, висновків (учень лише розкриває перелічені умови)	Висловлювання зв'язне, наявне вступне речення та висновок, між думками присутні логічні переходи
Вичерпність відповіді		Висловлювання не відповідає темі, учень не звертає уваги на перелічені умови	Перелічені умови розкриті лише частково та не у повному обсязі	Усі умови, перелічені у завданні, враховані та повністю розкриті у відповіді
Конкретність відповіді		Учень не розуміє завдання та не	Учень розуміє завдання лише частково,	Відповідь конкретна, висловлювання

	дає на нього конкретної відповіді	висловлювання не повною мірою відповідає темі завдання	чітко відповідає поставленій меті
Лексична насиченість	Учень демонструє малий словниковий запас, не володіє лексикою за зазначеною тематикою, лексичного запасу недостатньо, щоб побудувати розгорнуту відповідь	Учень володіє лексикою за зазначеною тематикою лише частково, часто повторює одні й ті ж слова та лексичні конструкції, мовлення лексично правильне, але бідне	Учень демонструє великий словниковий запас, добре володіє тематичною лексикою, вміє її доречно застосовувати, демонструє знання сталих виразів та доречне їх застоування у мовленні
Граматична правильність	Учень не володіє граматичним матеріалом відповідно до програмних вимог, припускається у	Учень час від часу припускається граматичних помилок у мовленні, але може сам себе виправити,	Мовлення учня граматично правильне, насичене різноманітними граматичними конструкціями

		мовленні грубих граматичних помилкок, не може їх виправити, якщо на них вказати	спектр засвоєних та активно вживаних граматичних конструкцій вузький	
Фонетична правильність		Учень неправильно вимовляє окремі звуки, слова, мовлення фонетично нечітке, інтонаційно неправильне	Учень припускається помилкок у вимові окремих слів, не завжди правильно будує інтонаційний малюнок речення	Мовлення учня чітке, фонетично правильне, вірно використовуєтьс я інтонація, відсутній яскраво виражений український акцент

ДОДАТОК Б

Оцінювання рівня сформованості навичок письма учнів 7-го класу (за результатами комплексної контрольної роботи)

Таблиця А.1 – Показники сформованості навичок говоріння

Показники сформованості навичок письма	Бали		
	0	1	2
Зв'язність висловлювання	Повідомлення непослідовне, не відповідає заданому формату, відсутні з'єднувальні елементи	Повідомлення частково відповідає заданому формату, з'єднувальних елементів недостатньо, логіку викладу частково порушено	Повідомлення логічне й послідовне, висловлювання відповідає заданому формату
Граматична правильність,	Велика кількість граматичних помилок, що унеможливають розуміння змісту написаного	Наявні граматичні помилки не заважають розумінню написаного	У роботі не більше 8 негрубих граматичних помилок
Лексична наповненість	Велика кількість лексичних помилок, учень не демонструє	Словниковий запас недостатній, учень	Учень правильно використовує різноманітні лексичні

	знання тематичної лексики	використовує одноманітні лексичні одиниці, робота містить більше 3 грубих лексичних помилки	одиниці, демонструє знання тематичного вокабуляру, робота не містить грубих лексичних помилки,
Умова 1	Умову не опрацьовано й не	Умову лише згадано, надано	Умова
Умова 2	згадано, або просто	коротку відповідь (1 або 2	опрацьована повністю, надано вичерпну
Умова 3	переписано текст з умови	коротких речення)	відповідь (щонайменше 2 розгорнутих речення)

ДОДАТОК В

Комплекс вправ з використанням ментальних карт для розвитку навичок англомовної мовленнєвої діяльності учнів 7-го класу

Тема: My Family and Friends (8 уроків)

Урок 1 (фрагмент)

Тема: My Family and I. The Person I Admire

Етап: актуалізація опорних знань

Мета: пригадати вивчену на попередніх етапах навчання лексику на тему «family members»

Прийом: робота з готовою інтелектуальною картою; аналіз карти за допомогою вчителя, ознайомлення з будовою інтелектуальних карт

Teacher: Children, look at the picture in front of you. What can you see? What word can you see in the centre of the picture? Are all the words familiar to you?

Let's study the picture more thoroughly. Such pictures are called mind maps. They help us to remember different things and structure the information.

Mind maps are read from the centre. Then you need to move to the top of the picture and continue reading it clockwise. Let's check if you remember all the words.

Рисунок В.1 – Ментальна карта на тему «Family members»

Can you add any other words to the mind map? Could we distribute these words in somehow differently organized groups?

Урок 2 (фрагмент)

Тема: My Family. Object and Reflexive Pronouns

Етап: повторення граматичного матеріалу

Мета: повторити граматичний матеріал за темою «object and reflexive pronouns», засвоєний на попередніх етапах навчання

Приєм: застосування готової інтелектуальної карти для визначення закономірностей та формулювання граматичного правила.

Teacher: Children, please, look at the mind map. What is the key word? What groups of pronouns can you see? Do you remember all these words? Can you find any common features in any of the groups? Let's develop a grammar rule based on what we can see. Let's write it down in your exercise books.

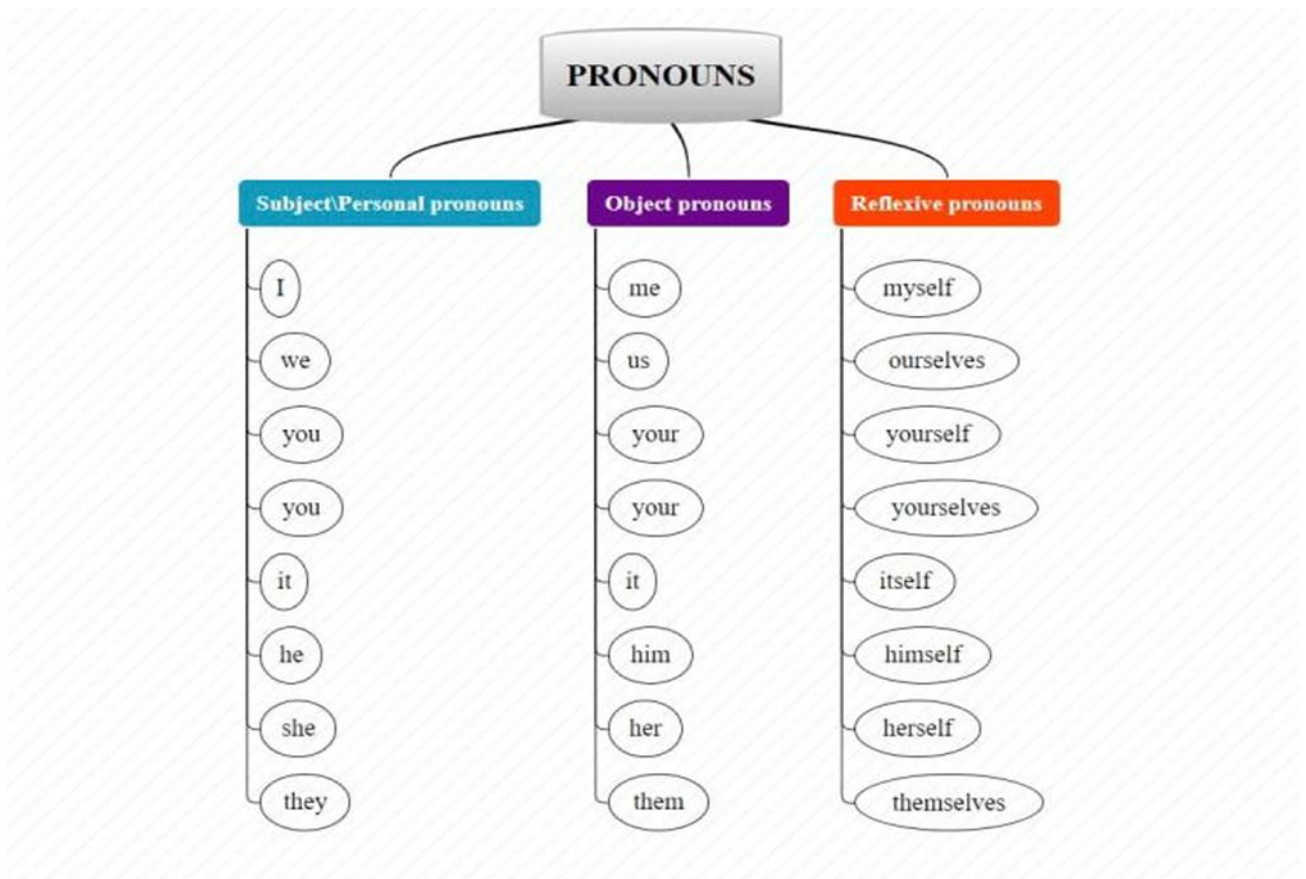

Рисунок В.2 – Ментальна карта на тему «Pronouns»

Етап: розвиток навичок читання та узагальнення прочитаного

Мета: вчити узагальнювати та систематизувати прочитане

Приєм: читання тексту та складання інтелектуальної карти для узагальнення та аналізу структури тексту, підготовка до переказу.

Teacher: Children, let's read a letter from a boy called Jonathan to his friend Marta:

Dear Marta,

I'm going to tell you about my family. I live with my little sister, mum, and dad. We live in London, although I grew up in Lancaster, a beautiful city in the North of England.

My dad's name is Pierre. He's from France, and he speaks English and French. When he was young, my mother went to France on a student exchange, and they met there. A few years later, my dad moved to England and married my mum. He works as a French teacher. He's very tall –much taller than my mum– and athletic. He's got short blonde hair and blue eyes.

My mum's name is Anna. She's English. She's quite short, and she's got long curly brown hair and brown eyes. She works at a chemist's opposite our home. She can speak French too!

My sister Julia is 18 years old, and she's got the same color of hair and eyes as my father. She loves playing the piano and dancing. She's very talented, and she would like to be a professional musician.

I've got short blonde hair like my dad, but brown eyes like my mom. We all love playing board games together on Friday evenings, and we always order pizza. Our favourite game is Monopoly. Oh, I almost forgot...we've also got a pet cat, Snowball. She's all white and has got a lot of fur. She likes sleeping on me.

Write back soon. Please, tell me about your family too.

Love

Jonathan

Teacher: Guys, do you remember what Jonathan is writing about? What family members does he mention? What does he write about each family member?

Let's draw a mind map which will help you to retell the text.

Listen to the rules of the mind map drawing:

To draw a Mind Map, follow these five steps:

Step 1. Write the title in the center of a page and draw a circle around it.

Step 2. Draw lines out from this circle as you think of subheadings of the topic or important facts or tasks that relate to your subject. Label these lines with your subheadings.

Step 3. Mention all necessary information at the ends of the lines and then circle it.

Step 4. As you discover new information or think of additional tasks, add them to your Mind Map in the appropriate places.

A complete Mind Map may have main topic lines radiating in all directions from the center, with sub-topics forking off these like branches and twigs from the trunk of a tree.

So, what word will we put in the centre?

How many lines will we draw from it?

What will we write on other ends of lines?

What information does Jonathan mention about each member of the family?

What words can we write down to remember all necessary information without rewriting the whole text?

Урок 3 (фрагмент)

Тема: Positive and Negative Relationships. Likes and dislikes

Етап: повторення вивченого лексичного матеріалу

Мета: повторити лексичний матеріал з теми «positive and negative relationships», вивчений на попередньому етапі

Приєм: робота з інтелектуальною картою з помилками; пошук та виправлення лексичних помилок

Teacher: Children, there are some lexical mistakes in this mind map. Can you find and correct them?

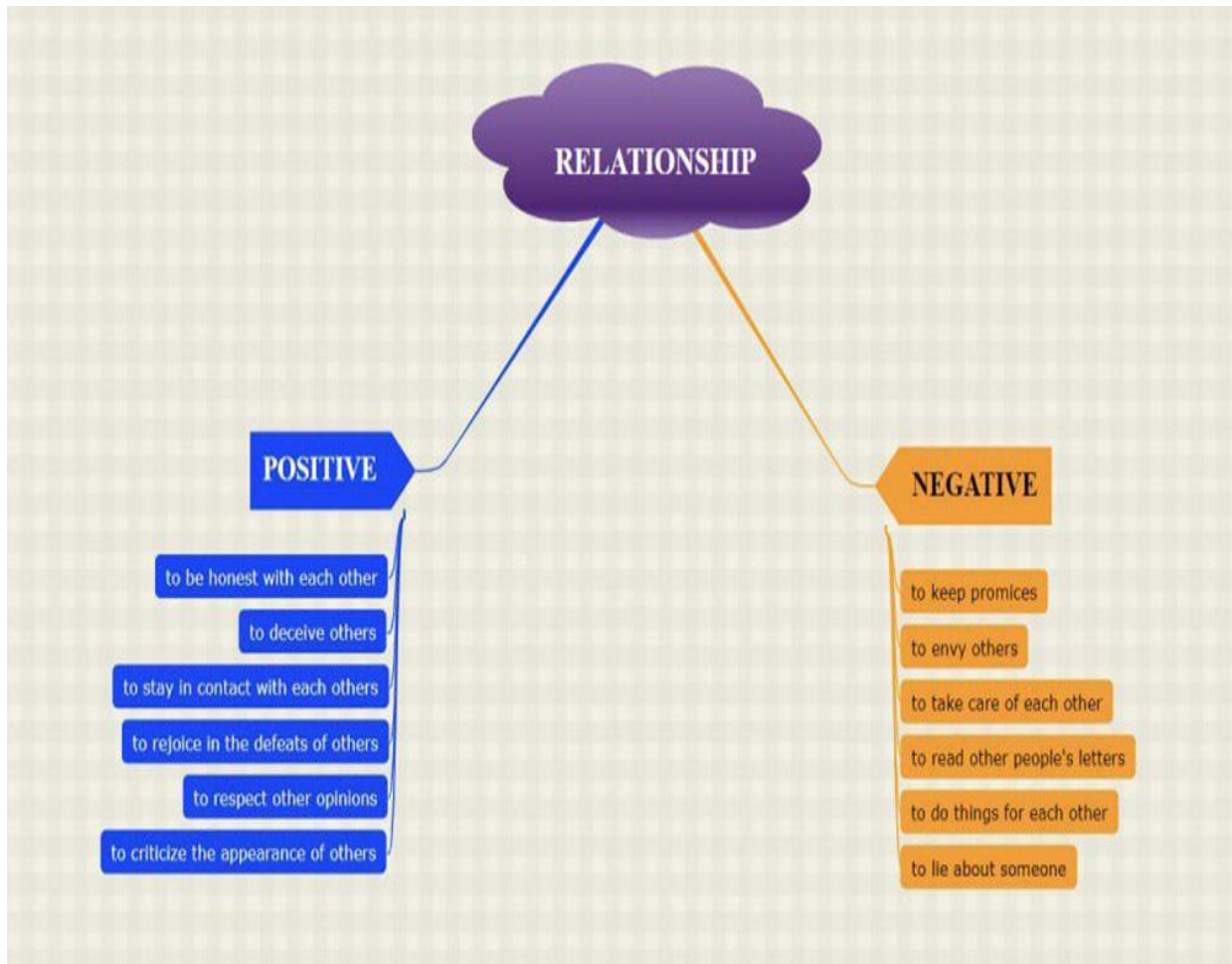

Рисунок В.3 – Ментальна карта на тему «Relationship»

Етап: розвиток навичок аудіювання

Приєм: підготовка до слухання; створення інтелектуальної карти ідей для антиципації прослуховуваного тексту.

Teacher: Guys, we are going to listen to the text about a person someone admires. What do you think we will learn about this person? Here are some ideas: appearance, hobbies... what else?

Let's draw a mind map with our ideas. Leave some free space in order there will be some different information in the text.

Прийом: первинне слухання тексту; перевірка та доповнення інформації на створеній інтелектуальній карті

Teacher: Let's now listen to the text. Tick the ideas on your mind maps which are correct. Add some more ideas if necessary. Cross out those ideas which were not mentioned in the text.

Прийом: вторинне слухання тексту; доповнення інтелектуальної карти більш детальною інформацією.

Teacher: Now listen to the text for the second type. Add some details to each section in the mind map.

My cousin Laura

Someone I admire is my cousin Laura. She's five years older than me, so she's 19 now and she lives in Bristol. She's very friendly and confident and she's got long, wavy, brown hair and greeny-brown eyes. She's medium height, slim and very fit because she's a dancer.

She's been dancing since she was six years old and trains every day at her dance school. She wants to be a professional dancer, but it's a very difficult profession because it's so competitive. She often dances in shows and I've been to watch her several times. Her favourite type of dance is modern, which is sometimes a bit strange, but I love watching her dance.

Laura is very busy because she also studies photography at university. She's a really good photographer and has taken lots of amazing photos of me and my family. Her photos have won a few prizes and last year one of her photos was in an exhibition at an art gallery in London.

Laura doesn't have a lot of free time and she's also trying to learn German because she wants to go to Germany next year to do a photography course. I think Laura is very hard-working and she deserves to become a professional dancer one day.

Урок 4 (фрагмент)

Тема: Household Chores

Етап: введення нового лексичного матеріалу

Мета: розширити словниковий запас учнів за темою «household chores»

Прийом: робота з частково заповненою інтелектуальною картою, доповнення карти новими словами у процесі бесіди

Teacher: Children, look at this mind map. It's called "household chores". Let's study the words which we can see. Do you remember that we read the mind map from the top clockwise?

There are some gaps in the map. What words can we add in them? What other household chores can you remember?

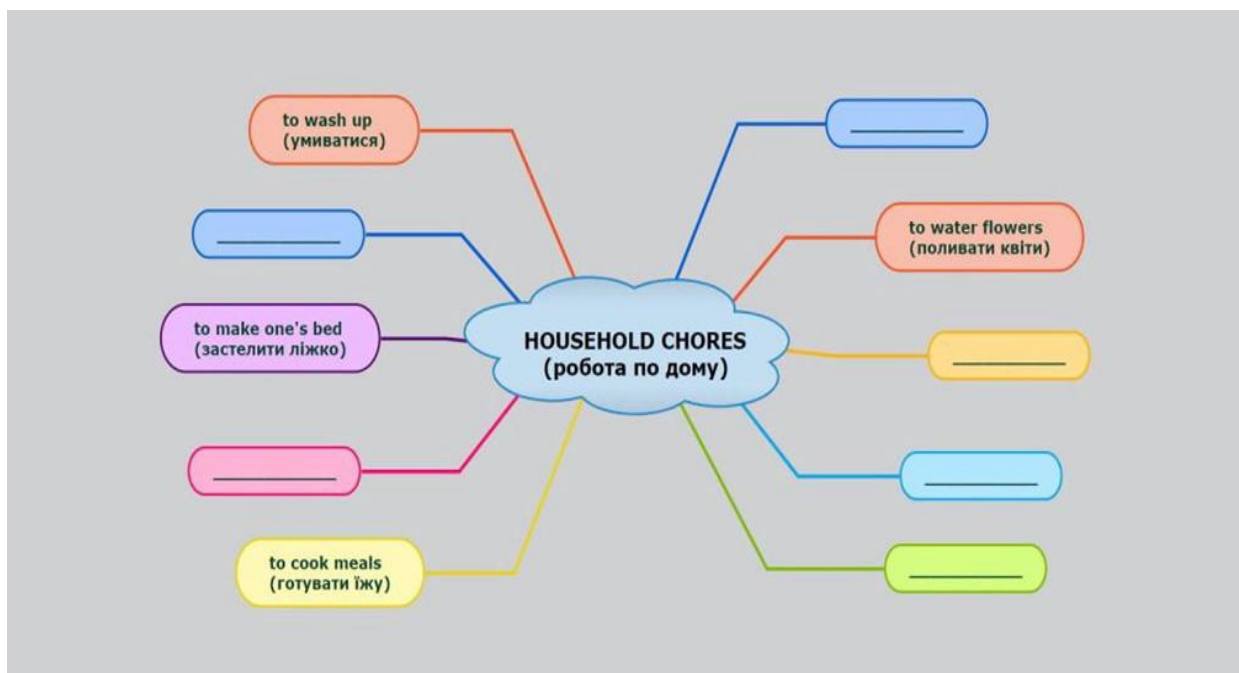

Рисунок В.4 – Ментальна карта на тему «Household chores»

Teacher:

Do you do any of these things at home?

What do you like doing? What don't you like doing?

Who does other chores?

Урок 5 (фрагмент)

Тема: Household chores. Question Tags

Етап: формування умінь та навичок практичного застосування вивченого граматичного матеріалу

Мета: вчити правильно будувати питання з question tags, аналізувати правильність вжитої граматичної конструкції

Приєм: робота з інтелектуальною картою з помилками; пошук та виправлення граматичних помилок

Teacher: Children, there are some grammar mistakes in this mind map. Can you find and correct them?

Рисунок В.5 – Ментальна карта на тему «Question tags»

Урок 6 (фрагмент)

Тема: Family traditions

Етап: актуалізація опорних знань

Мета: пригадати та повторити лексику з теми «family traditions», вивчену на попередніх етапах навчання

Прийом: робота з каркасом інтелектуальної карти у групах; групування лексичного матеріалу за допомогою інтелектуальної карти.

Teacher: Children, I am sure that each of your families have a lot of traditions. Can you remember any of them?

Let's remember some words and expressions which describe what families can do together.

Please divide into the groups of four. Look at the list of the words and spread them in the necessary sections of the mind map. :

Christmas dainty exchange, Easter egg decoration, fur-tree decoration, going to the picnic, cooking kutya, singing carrols, visiting a start of the school year meeting...

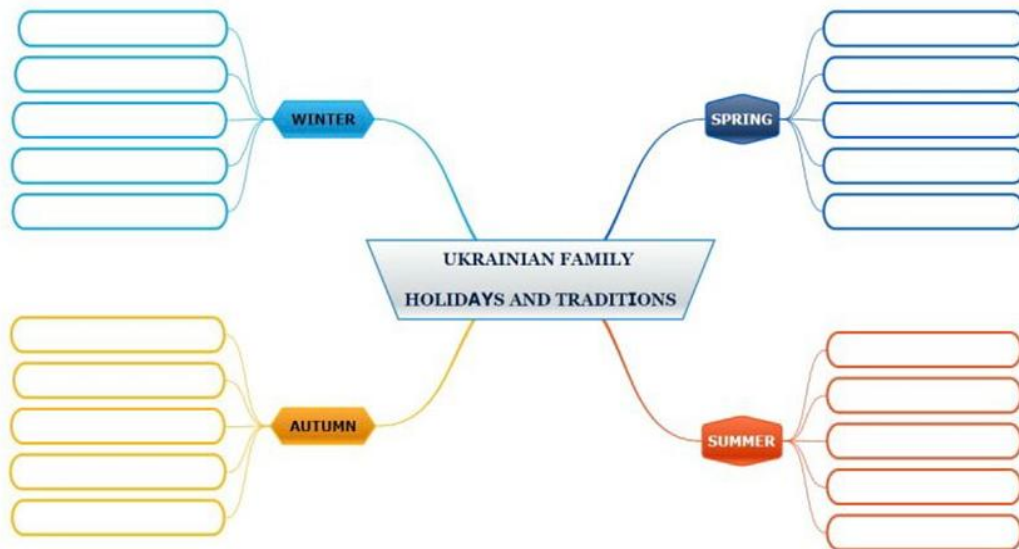

Рисунок В.6 – Ментальна карта на тему «Ukrainian family holiday and traditions»

Урок 7 (фрагмент)

Тема: Family Traditions

Етап: розвиток навичок письма, підготовка до написання електронного листа

Мета: згенерувати ідеї для написання електронного листа другу про сімейні традиції та свята

Прийом: створення інтелектуальної карти ідей, генерація ідей для листа, пригадування відповідної лексики.

Teacher: Children, today we will learn to write e-mails. You will need to write an e-mail to your English-speaking friend about holidays and traditions in your family. Read the task, please:

You have received a letter from your pen-friend in which he / she describes how their family celebrated a recent national holiday in their country. Write an e-mail in response. Answer such questions:

- *What are the most important holidays in Ukraine?*
- *Can you tell me about the celebration of a typically Ukrainian holiday?*
- *Have you got any family tradition connected with this holiday?*

Teacher: let's draw a mind map to help us answer this questions. Write the words "Ukrainian holidays" in centre.

Now draw three lines from it, each corresponding to one question.

Now let's think what ideas we can develop for each question.

Think of some useful words and expressions you might use in your letter. Add them to the map.

Етап: пояснення домашнього завдання

Мета: надати інструкції для самостійної підготовки до усного повідомлення на тему «My Family, my friends, and I» з візуальною опорою у вигляді інтелектуальної карти.

Прийом: пояснення домашнього завдання вчителем.

Teacher: At home you will need to get ready for the oral report on the topic «My Family, my friends, and I». Your report should be 5-7 minutes long. Tell about:

- the members of your family,
- people who you like most in your family and why,
- the ways your family spends free time together.

In order to remember the information while you will be talking and make it more interesting for your classmates to listen to you, draw a mind map which will help you during your speech.

Let me remind some useful hints about creating mind maps which will help you to make your map more colourful and useful:

1. Start in the **CENTRE** of a blank page turned sideways. Why? Because starting in the centre gives your Brain freedom to spread out in all directions and to express itself more freely and naturally.

2. Use an **IMAGE** or **PICTURE** for your central idea. Why? Because an image is worth a thousand words and helps you use your Imagination. A central image is more interesting, keeps you focussed, helps you concentrate, and gives your Brain more of a buzz!

3. Use **COLOURS** throughout. Why? Because colours are as exciting to your Brain as are images. Colour adds extra vibrancy and life to your Mind Map, adds tremendous energy to your Creative Thinking, and is fun!

4. **CONNECT** your **MAIN BRANCHES** to the central image and connect your second- and third-level branches to the first and second levels, etc. Why? Because your Brain works by association. It likes to link two (or three, or four) things together. If you connect the branches, you will understand and remember a lot more easily.

5. Make your branches **CURVED** rather than straight-lined. Why? Because having nothing but straight lines is boring to your Brain.

6. Use **ONE KEY WORD PER LINE**. Why? Because single key words give your Mind Map more power and flexibility.

Use **IMAGES** throughout. Why? Because each image, like the central image, is also worth a thousand words. So if you have only 10 images in your Mind Map, it's already the equal of 10,000 words of notes!

Урок 8 (фрагмент)

Тема: My Family, My Friends, and I. Урок-узагальнення

Етап: розвиток навичок говоріння

Мета: розвивати усне монологічне мовлення, вчити здійснювати усне повідомлення за допомогою візуальної опори

Прийом: робота з розробленою вдома інтелектуальною картою; виступи учнів, презентація розроблених вдома інтелектуальних карт.

Teacher: Today we will listen to the reports about your families, your friends, and you which you have prepared at home. Please, hang up your mind maps on the blackboard before you start speaking. You may look at them to collect your thoughts.

Students who will be listening will need to prepare 1 question to each speaker. You may use the information from the speaker's mind map.